

Primjena odredbi Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma i pripadnih pravilnika u obavljanju revizorskih i nerevizorskih usluga

Jurić, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:162265>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-29**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski studij *Financijski menadžment*

Marko Jurić

**Primjena odredbi Zakona o sprječavanju pranja novca i
financiranja terorizma i pripadnih pravilnika u obavljanju
revizorskih i nerevizorskih usluga**

Diplomski rad

Osijek, 2022. godina

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Diplomski studij Financijski menadžment

Marko Jurić

**Primjena odredbi Zakona o sprječavanju pranja novca i
financiranja terorizma i pripadnih pravilnika u obavljanju
revizorskih i nerevizorskih usluga**

Diplomski rad

Kolegij: Revizija financijskih institucija

Broj indeksa autora:0010218982

Email: mjuric@efos.hr

Mentor: prof. dr.sc. Ivo Mijoč

Osijek, 2022.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek

Faculty of Economics in Osijek

Graduate Study *Financial management*

Marko Jurić

**Application of Law on prevention of Money Laundering and
Terrorist Financing and related regulations in the performance of
audit and non-audit services**

Graduate paper

**IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA
INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U
INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I
TISKANE VERZIJE RADA**

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. Izjavljujem da sam autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan s dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta: Marko Jurić

JMBAG: 0010218982

OIB: 57798077135

e-mail za kontakt: marko.juricc0909@gmail.com

Naziv studija: Financijski menadžment

Naslov rada: Primjena odredbi Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma i pripadnih pravilnika u obavljanju revizorskih i nerevizorskih usluga

Mentor rada: prof. dr. sc. Ivo Mijoč

U Osijeku, 2022. godine

Potpis:

Sažetak

Cilj rada je opisati problematiku procesa pranja novca i povezanost s financiranjem terorizma. Pranje novca je naziv za skup aktivnosti kojima je cilj da novac stečen kriminalnim aktivnostima (takav novac naziva se i „prljavi novac“) izgleda legitiman, odnosno „čist“ te se nakon pranja ponovno vraća u financijski sustav države. S druge strane, financiranje terorizma označava osiguravanje ili prikupljanje sredstava, zakonitih ili nezakonitih, na bilo koji način, izravno ili neizravno, s namjerom da se upotrijebe ili sa znanjem da će biti upotrijebljena, u cijelosti ili dijelom, od strane terorista ili terorističke organizacije u bilo koju svrhu, što uključuje i počinjenje terorističkoga kaznenog djela, ili od strane osoba koje financiraju terorizam. Rad je baziran na izvješćima Ureda za sprječavanje pranja novca, te odredbama Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19). U istraživačkom dijelu rada prikazani su primjeri iz prakse u Hrvatskoj te primjeri inozemnih financijsko obavještajnih jedinica. Prilikom izrade rada korištene su metode analize, komparativne metode, deskriptivne metode, metode klasifikacije, metode kompilacije i statističke metode. Može se zaključiti kako je bankarski sektor najizloženiji riziku pranja novca te kako je rizik od financiranja terorizma u Republici Hrvatskoj daleko manji od rizika pranja novca.

Ključne riječi: pranje novca, financiranje terorizma, Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma.

Abstract

The main goal of this paper is to describe the issues of money laundering and its connection to terrorism financing. Money laundering is the term for a set of activities, whose goal is that illegally obtained money seems legitimate (money obtained through illegal activities is also called "dirty money"), in other words- "clean". After laundering, it goes back to the country's financial system. Terrorism financing refers to ensuring or collecting means, legal or illegal, in any way, directly or indirectly, with the purpose of using them or with the knowledge that these means will be used for any purpose, partially or fully, by the terrorists or some terrorist organisations. This includes perpetration of terrorist offences, either by these terrorist organisations or by the people financing terrorism. This paper is based on the paper written by the Anti-Money Laundering Office as well as on the Anti-Money Laundering and Terrorism Financing Law (NN 108/17, 39/19). In the research part, there are real examples from Croatia as well as the examples from other foreign Financial Intelligence Units (FUI). During the writing of this paper, many different research methods had been used, such as the method of analysis, the comparative method, the descriptive method, the classification method, the compilation method and the statistical method. It can be deduced that the banking sector is most exposed to the risk of money laundering hence the risk of the financing terrorism in Croatia are far less as opposed to the risk of money laundering

Key words: money laundering, terrorism financing, Anti-Money Laundering and Terrorism Financing Law.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PRANJE NOVCA	3
2.1. Pojam pranja novca	3
2.2. Faze pranja novca.....	5
2.3. Metodologija pranja novca.....	7
2.3.1. Tipologija kod fizičkih osoba.....	7
2.3.2. Tipologija kod pravnih osoba.....	9
2.4. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma	12
2.4.1. Procjena rizika od pranja novca i financiranja terorizma.....	12
2.4.2. Mjere obveznika u sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma	20
2.4.3. Nadležna tijela.....	24
2.4.4. Ured za sprječavanje pranja novca.....	25
2.5. Financiranje terorizma.....	Error! Bookmark not defined.
3. METODOLOGIJA RADA	31
4. SLUČAJEVI PRANJA NOVCA.....	32
4.1. Primjeri iz tuzemne prakse	32
4.1.1. Slučaj „Financijska institucija“	32
4.1.2. Slučaj „Peps“	33
4.1.3. Slučaj „Porezna utaja“.....	34
4.1.4. Slučaj „Graz“.....	36
4.2. Primjeri iz inozemne prakse	37
4.2.1. Slučajevi vezani uz profesionalne djelatnosti	37
4.2.2. Slučajevi vezani uz sektor osiguranja	38
4.2.3. Slučajevi vezani za sektor vrijednosnih papira	39
4.2.4. Slučajevi vezani za nefinancijski sektor.....	40

5. RASPRAVA	41
6. ZAKLJUČAK	45
Literatura	47
Popis tablica	51
Popis slika	51

1. UVOD

Pranje novca je proces kojim se pokušava prikriti kriminalni izvor stjecanja novca. S druge strane, financiranje terorizma predstavlja proces prikupljanja sredstava s ciljem njihove upotrebe u terorističke svrhe. Za razliku od pranja novca, novac prikupljen za financiranje terorizma može biti prikupljen i iz legalnih izvora. Procesi pranja novca i financiranja terorizma predstavljaju ozbiljan problem svjetskoj ekonomiji te se putem raznih institucija, zakona i akcija nastoji prevenirati njihov utjecaj.

U Republici Hrvatskoj ključnu ulogu u sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma ima zakonski okvir te institucije koje se bave navedenim područjima. Zakonski okvir predstavljaju Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) te sljedeći pravilnici:

1. Pravilnik o obavještanju Ureda za sprječavanje pranja novca o sumnjivim transakcijama, sredstvima i osobama (NN 1/19),
2. Pravilnik o obavještanju Ureda za sprječavanje pranja novca o gotovinskoj transakciji u vrijednosti od 200.000,00 kuna i većoj (NN 1/19),
3. Pravilnik o načinu dostavljanja dodatnih podataka koje su obveznici dužni dostaviti na zahtjev Ureda za sprječavanje pranja novca (NN 1/19),
4. Pravilnik o načinu i opsegu dostavljanja podataka o prijenosu gotovine preko državne granice Uredu za sprječavanje pranja novca od strane Carinske uprave (NN 1/19),
5. Pravilnik o načinu i rokovima dostavljanja podataka Uredu za sprječavanje pranja novca o kaznenim i drugim prijavama za kaznena djela pranje novca ili financiranja terorizma (NN 1/19),
6. Pravilnik o načinu i rokovima dostavljanja podataka Uredu za sprječavanje pranja novca o kaznenom djelu pranja novca, povezanim predikatnim kaznenim djelima ili kaznenom djelu financiranja terorizma (NN 1/19),
7. Pravilnik o načinu i rokovima dostavljanja podataka Uredu za sprječavanje pranja novca o prekršajnim postupcima (NN 1/19).

Predmet istraživanja rada je analiza primjena odredbi Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) te pripadajućih pravilnika. Cilj diplomskog rada je približiti problem pranja novca i načine kojima se sprječava pranje novca i financiranje terorizma. Registar stvarnih vlasnika je središnja elektronička baza podataka koja sadrži podatke o stvarnim vlasnicima pravnih subjekata i trustova. Registar je ustrojen sukladno

člancima 32. do 36. Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19 i 39/19), a u ime Ministarstva financija – Ureda za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma vodi ga Financijska agencija (FINA).

U radu će se, prvo, obraditi teorijski dio u kojem se pojašnjava pojam pranja novca i faze koje se pojavljuju u procesu pranja novca. Zatim će biti pojašnjene funkcije Ureda za sprječavanje pranja novca te će se analizirati Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) te pripadajući pravilnici i Uredba (EU) 2015/847. U metodologiji rada bit će opisane metode koje su se koristile prilikom izrade ovog rada. Nakon metodologije slijedi analiza slučajeva s područja Hrvatske i iz inozemstva te će biti prikazana 4 slučaja iz Hrvatske i 4 slučaja iz inozemstva. Na kraju rada nalaze se rasprava i zaljučak koji će predstavljati sintezu svih područja obrađenih u radu te autorovo mišljenje o temi rada.

2. PRANJE NOVCA

U ovom dijelu rada bit će detaljno objašnjen pojam pranja novca, definicije koje ga određuju te nastanak pranja novca. Također, taj proces će biti raščlanjen na 3 temeljne faze: polaganje, oplemenjivanje i integracija. Nakon toga bit će prikazana metodologija pranja novca, odnosno razlika tipologije kod pravnih osoba i kod fizičkih osoba. Teoretski dio rada zaokružiti će Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19). Kako je navedeni zakon temelj ovog rada, bit će istražene i navedene pojedine njegove odrednice. Prvo će biti prikazana posljednja nacionalna procjena rizika od pranja novca i financiranja terorizma iz 2020. godine, zatim mjere obveznika u sprječavanju pranja novca i nadležna tijela koja su zadužena da obveznici poštuju zakon. U kontekstu svega, bit će objašnjen i rad Ureda za sprječavanje pranja novca, temeljne zadaće i nadležnost Ureda te na kraju i kazne koje će snaći obveznike zbog nepridržavanja zakona i propisa u provođenju mjera.

2.1. Pojam pranja novca

Postoje razne definicije pojma pranja novca, koje su međusobno vrlo slične. Đokić (2019) piše kako su različite definicije pojma pranja novca posljedica različitih polaznih točaka. Kako autor navodi, definicija nikako ne može biti ista ako se promatra sa pravnog, sociološkog ili ekonomskog aspekta. Heršak smatra da je pranje novca „svaka tehnika usmjerena na pretvorbu nepošteno i nezakonito stečenog prihoda tako da se čini kao poštena i zakonita zarada“ (Heršak, 1993:221), dok je prema Kramariću pranje novca „kriminalna aktivnost bankarsko-knjigovodstvenih stručnjaka koji krivotvorenjem poslovne dokumentacije novac stečen kriminalom prikazuju kao novac – dobit stečenu dopuštenim gospodarskim aktivnostima“ (Kramarić, 1996:109). Može se reći kako se navedeni pojam se koristi za skup aktivnosti kojima je cilj da novac stečen kriminalnim aktivnostima (takav novac naziva se i „prljavi novac“) izgleda legitiman, odnosno „čist“ te se nakon pranja ponovno vraća u financijski sustav države. Pod kriminalnim aktivnostima najčešće, se misli na trgovinu droge, oružja i utaju poreza. Najjednostavnijim rječnikom Katušić Jergović (2007:621) objašnjava kako je to postupak kojim se novac koji dolazi iz izvora A nastoji prikazati kao da dolazi iz izvora B.

Prema stavcima 1. i 2. članka 3. Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19), pranjem novca smatra se:

1. „zamjena ili prijenos imovine, kada se zna da je ta imovina stečena kriminalnom aktivnošću ili sudjelovanjem u takvoj aktivnosti, u svrhu skrivanja ili prikrivanja nezakonitoga podrijetla imovine ili pomaganja bilo kojoj osobi koja je uključena u počinjenje takve aktivnosti u izbjegavanju pravnih posljedica djelovanja te osobe
2. skrivanje ili prikrivanje prave prirode, izvora, lokacije, raspolaganja, kretanja, prava povezanih s vlasništvom ili vlasništva imovine, kada se zna da je ta imovina stečena kriminalnom aktivnošću ili sudjelovanjem u takvoj aktivnosti
3. stjecanje, posjedovanje ili korištenje imovine ako se zna, u vrijeme primitka, da je ta imovina stečena kriminalnom aktivnošću ili sudjelovanjem u takvoj aktivnosti ili
4. sudjelovanje u počinjenju, udruživanje radi počinjenja, pokušaj počinjenja i pomaganja u počinjenju, poticanje, savjetovanje i olakšavanje ostvarenja bilo koje od aktivnosti navedene u točkama 1., 2. i 3.

Pranjem novca smatra se i kada su aktivnosti kojima je stvorena imovina koja je predmet pranja novca provedene na državnome području druge države članice ili treće zemlje“.

Smatra se da pranje novca ima svoj korijen u 1920-im godinama, u vrijeme prohibicije u SAD-u. Nije potrebno naglasiti da je to uzrokovalo procvat na crnom tržištu te se tako pojavljuju velike količine prljavog novca stečenog ilegalnim aktivnostima poput prodaje alkohola i kockanja, koje su se morale oprati kroz legalno poslovanje. U to vrijeme, gangster Al Capone bio je poznat po trgovini alkoholom, a kako bi novac iz ilegalnih aktivnosti učinio čistim počeo je otvarati praonica rublja. Dobiti iz tih praonica dodavana je dobit iz ilegalnih aktivnosti te tako vraćao prljavi novac u financijski sustav čime se pojam pranja novca povezuje s praonicama rublja. U prvoj polovici 20. stoljeća, pranje novca još nije bilo smatrano ozbiljnim zakonskim prekršajem. Navedeno se mijenja 1980-ih kada SAD uvodi stroge zakone za sprječavanje pranja novca, a kasnije postaje međunarodno i globalno pitanje.

Iako se slučajevi pranja novca međusobno razlikuju, Budimir smatra kako svi slučajevi imaju četiri zajedničke karakteristike: „vlasništvo i porijeklo moraju biti sakriveni, novac mora promijeniti oblik, trag koji ostaje iza novca mora biti nejasan (cilj nije ispunjen u slučaju da se može ući u trag novcu od početka do kraja) i na kraju, potrebno je imati kontrolu nad novcem bez obzira na to kroz kakve i kroz koliko operacija on prolazio“ (Budimir, 2020:59).

Prema procjenama Međunarodnog monetarnog fonda iz 1998. godine, količina opranog novca na globalnoj razini iznosi od 2 do 5 posto svjetskog BDP-a što znači da bi u svijetu bilo između čak 590 milijardi i 1,5 bilijuna dolara opranog novca u to vrijeme. Ured za drogu i kriminal pod okriljem Ujedinjenih naroda (UN) proveo je istraživanje o profitu koji je generiran prodajom droge i ostalim aktivnostima organiziranog kriminala. Prema tom istraživanju, procjenjuje se da kriminalne aktivnosti ostvaruju 3,6% svjetskog BDP-a, od kojih se opere otprilike 2,7%, odnosno 1,6 bilijuna dolara u to vrijeme. Može se primijetiti kako su te dvije procjene slične. Ipak, procjene o opsegu pranja novca na globalnoj razini nisu pouzdane. Nemoguće je procijeniti opseg tog fenomena, najprije zbog ilegalnih transakcija kojima je teško ući u trag te načinima pranja novca koji još nisu otkriveni. Kako FATF (eng. *Financial Action Task Force on money laundering*) ne objavljuje službene podatke u vezi ove teme, navedene podatke treba uzeti s dozom opreza.

2.2. Faze pranja novca

Cindori (2010) navodi da se proces pranja novca sastoji se od tri faze: (1) polaganje, (2) oplemenjivanje i (3) integracija.

Prva faza u tom procesu je polaganje (eng. *placement*). „U fazi polaganja sredstva iz kriminalne djelatnosti ulažu se u financijski sustav ili se investiraju u nekretnine i pokretnine. Glavni je cilj ubaciti novac u financijske tokove ili ga prebaciti izvan zemlje. Pritom perači novca izlažu svoju zaradu, stoga je ta faza s obzirom na mogućnost detekcije prljavog novca krucijalna. (Cindori, 2010:48). Većina autora se slaže kako je ovo najrizičnija faza za perače novca. Iljkić navodi kako se „najčešće koristi gotovina (bilo da je riječ o manjim iznosima prilikom prodaje droge, prostitucije, trgovine ljudima i dr., ili pak o većim iznosima – kod prodaje većih količina droge, oružja i dr.), kako bi se izbjeglo identificiranje osoba koje sudjeluju u takvim aktivnostima“ (Iljkić, 2015:38). Budimir (2020:60) smatra kako visoki iznosi gotovine privlače pažnju i izazivaju sumnju, te da zbog tog razloga novac treba promijeniti oblik što prije. Također, banke i ostale financijske institucije imaju obvezu prijave većih gotovinskih transakcija, pa kriminalci usitnjavaju svote novca kako bi izbjegli sumnju. U svom radu Đokić (2017) opisuje tehnike koje se koriste u ovoj fazi procesa pranja novca, a neke od njih su: ulaganje gotovine u financijski sustav, putnički čekovi te korištenje kockarnica i kasina.

Iduća faza je oplemenjivanje (*eng. layering*). „Fazu oplemenjivanja karakteriziraju brojne transakcije kojima perači nastoje prikriti pravi izvor nezakonitih sredstava. Po svojoj veličini, učestalosti i složenosti, transakcije se provode u skladu sa zakonom, ali im je krajnji cilj raskidanje veza s njihovim nezakonitim izvorom. U ovoj fazi počinitelji nastoje onemogućiti povezivanje novca sa stvarnim izvorima, te ga prebacuju s računa na račun, dajući mu stalno nove oblike. Najčešće tehnike u ovoj fazi smatraju se:

- mijenjanje valute,
- krijumčarenje novca,
- poslovanje preko off shore zona,
- doznake u inozemstvo i
- elektroničko bankarstvo.

Za potrebe pranja novca mogu se osnovati *shell* tvrtke i *casina* čije poslovanje u cijelosti pogoduje fazi oplemenjivanja i fazi integracije. Gotovina se polaže na jedan ili više računa, istih ili različitih osoba, a sve u cilju usitnjavanja većih iznosa novca, usmjeravanja na različite fizičke ili pravne osobe te promjene oblika novca“ (Cindori, 2010:50). Može se zaključiti da u ovoj fazi dolazi jedino do kretanja novca.

Posljednja faza ovog procesa je integracija (*eng. integration*). Nelegalno prikupljena sredstva miješaju se u financijskim sustavima s legalno prikupljenim sredstvima te se tako pokušava prikriti pravi izvor sredstava. Ako je proces pranja novca uspješno završen, Đokić (2017) smatra da je u ovoj fazi iznimno teško otkriti proces pranja novca, oprani novac i počinitelja.

Prema Katusić-Jergović (2007:623), tri najpopularnije metode koje se koriste u ovoj fazi su:

1. „osnivanje anonimnih kompanija u državama u kojima je zajamčena tajnost. Tada sebi mogu davati zajmove iz opranog novca tijekom buduće zakonite transakcije. Da povećaju prihode također će tražiti odbitak poreza zbog vraćanja zajma, a sebi će naplatiti kamate za zajam,
2. slanje lažnih izvozno – uvoznih računa koji precjenjuju robu, što omogućuje peraču da novac iz jednog poduzeća i jedne zemlje prebaci u drugo poduzeće u drugoj zemlji, a računi mu služe za dokazivanje porijekla novca financijskim institucijama,
3. transferiranje novca zakonitoj banci iz banke koju ima perač, budući da se takve sumnjive banke lako mogu kupiti u mnogobrojnim „poreznim rajevima“.

Budimir (2020) naglašava kako ove faze postoje u teoriji, kako bi se lakše opisao proces. U stvarnosti, opisane faze se preklapaju, u svakoj fazi se prljavi novac miješa s novcem stečenim na legalni način, a postoje i slučajevi u kojima se preskoči cijela faza. Također, treba istaknuti da se faze još mogu naći pod drukčijim terminima. The Anty Money Laundering Network naziva ih i faza skrivanja, faza premještanja i faza ulaganja.

2.3. Metodologija pranja novca

Postoje razni načini pranja novca. S obzirom na količinu novca koja ulazi u proces, zakonodavstvo, gospodarstvo i financijski sustav moguće ih je podijeliti na metodologiju kod fizičkih osoba i metodologiju kod pravnih osoba. U ovom poglavlju prvo se prikazuje opisani načini pranja novca kod fizičkih osoba, a zatim i kod pravnih osoba.

2.3.1. Tipologija kod fizičkih osoba

Prema Cindori (2010:28), od tehnika pranja novca putem fizičkih osoba ističu se:

1. krijumčarenje novca,
2. transakcije gotovim novcem,
3. neuobičajeni polozi gotovine,
4. povezane transakcije,
5. doznake iz inozemstva,
6. mjenjački poslovi i
7. korištenje kreditne linije.

2.3.1.1. Krijumčarenje novca

Kod ove metode nezakonito stečena sredstva najčešće se prenose prijevoznim sredstvom, svežnjevima novčanica ili promjenom gotovine u neki oblik vrijednosnih papira. Prednost krijumčarenja novca nad ostalim metodama je ta što je jednostavna i za sobom ne ostavlja pisani trag. S druge strane, krijumčarenje novca je najrizičnija metoda pranja novca, posebice za osobu koja prenosi novac preko državne granice, takozvana „mula“. Prema stavcima 1. i 2. članka 121. Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) carinska uprava obvezna je obavijestiti Ured za sprječavanje pranja novca i financiranje terorizma o svakoj prijavi unošenja ili iznošenja gotovine u domaćoj ili stranoj

valuti u vrijednosti od 10.000 eura ili više preko državne granice najkasnije u roku od 3 dana od dana prijenosa gotovine preko granice.

2.3.1.2. Transakcije gotovim novcem

„Iako je moderna tehnologija uzela maha i svakodnevno plasira na tržište nove tehnike prijenosa novca, većina država osnove preventivne strategije vezane za probleme pranja novca još uvijek temelji na gotovinskim transakcijama. Iz tog se razloga obvezno propisuje prijava gotovinskih i gotovinskih povezanih transakcija, uz zakonom propisana ograničenja njihovog iznosa“ (Cindori, 2010:68). Trenutno se u Republici Hrvatskoj može naplatiti račun do 105.000 kuna u gotovini ili 15.000 eura od nerezidenata. Naplate koje prelaze navedene iznose moraju se provesti bezgotovinski preko računa u kreditnoj instituciji, ako drugim zakonom nije drugačije uređeno. Transakcije gotovim novcem možemo podijeliti na dvije vrste: neuobičajeno veliki polozi gotovine i povezane transakcije.

2.3.1.3. Neuobičajeni veliki polozi gotovine

Kod neuobičajeno velikih pologa gotovine veliku ulogu imaju zaposlenici financijskih institucija i ostalih institucija koje su ranjive po pitanju pranja novca. Kako bi zaposlenici mogli uočiti i prijaviti sumnjive i nelogične transakcije velike količine gotovine koje odstupaju od uobičajenog prometa na računu, potrebno im je osigurati kvalitetnu izobrazbu. Također, prilikom neuobičajeno velikih pologa gotovine potrebno je provoditi i dubinsku analizu stranke. Dubinskom analizom se saznaju podaci o svrsi i podrijetlu sredstava. Neuobičajeno veliki polozi izazivaju sumnju, pa predstavljaju jednu od riskantnijih metoda pranja novca.

2.3.1.4. Povezane transakcije

Prilikom velikih pologa gotovine potrebno je prijaviti svrhu transakcije. Kako bi se izbjeglo dosezanje zakonski propisanog iznosa iznad kojeg je potrebno prijaviti svrhu transakcije i podrijetlo novca, novac se usitnjava na manje iznose. U tom slučaju osoba izgrađuje transakciju ako djelujući samostalno ili zajedno s drugima provodi jednu ili više transakcija bilo kojeg iznosa u jednoj ili više financijskih institucija i sve to u svrhu izbjegavanja zahtjeva za izvještavanje. Ova metoda se u engleskoj literaturi naziva *structuring*.

2.3.1.5. Doznake iz inozemstva

Doznake iz inozemstva su transakcije na računima nerezidenata i rezidenata koje izazivaju sumnju ako dolaze iz neke od offshore zona ili su velikog iznosa bez logičnog objašnjenja. Iznimka mogu biti redoviti priljevi fizičkih osoba kao što su mirovine ostvarene u inozemstvu, plaće pomoraca na stranim brodovima, rente i slično.

2.3.1.6. Mjenjački poslovi

Karakteristika ove metode je da se „nezakonito stečenim sredstvima kupuje strana valuta koja se najčešće transferira na bankovne račune u off-shore financijske centre“ (Palijaš, et al., 2020). Ovlaštene mjenjači se bave otkupom strane gotovine i čekova koji glase na stranu valutu za gotovinu u HRK te prodajom strane gotovine za gotovinu u HRK. U RH svi mjenjači moraju imati odobrenje HNB-a za rad. Kako su mjenjačnice pogodne za pranje novca, one su pod stalnim nadzorom agencija za sprječavanje pranja novca te se u većini država traži licenciranje mjenjačnica .

2.3.1.7. Kreditne linije

Cindori (2010) navodi kako kreditna linija predstavlja metodu pranja novca prilikom koje se prljavim novcem vraćaju sredstva tek posuđena od kreditne institucije prije isteka ugovorenog roka. Treba naglasiti kako postoji razlika između uzimanja kredita za financiranje nezakonitih radnji i korištenja postojeće kreditne linije za povrat nezakonito stečenih sredstava. Podizanje kredita, bez obzira na iznos i krajnji cilj njegovih sredstava, nije predmet indikatora za prepoznavanje sumnjivih transakcija zbog poznatog izvora sredstava.

2.3.2. Tipologija kod pravnih osoba

Tehnike pranja novca kod pravnih osoba nešto su kompliciranije nego one kod fizičkih osoba. Od tehnika pranja novca kod pravnih osoba Cindori (2010:22) izdvaja:

1. off shore zone,
2. nerezidentni računi,
3. fiktivni ugovori i ispisivanje fiktivnih ugovora,
4. ulaganje gotovine u financijski sustav,
5. front ili shell tvrtke.

2.3.2.1. Offshore zone

Offshore zone su područja koja imaju niske ili nulte porezne stope, strogu bankarsku povjerljivost, nedostatak transparentnosti i slabu regulaciju financijskog sustava. Zbog navedenih karakteristika, offshore zone imaju bitnu ulogu u procesu pranja novca. Perači novca koriste anonimnost te šalju novac na offshore račune. Katušić-Jergović (2007:624) navodi kako kompleksne sheme mogu uključivati stotine transakcija na offshore račune i sa njih. Atraktivne karakteristike offshore zona privlače unos robe i novca, kao i osnivanje poduzeća nerezidenata. Offshore zone se razlikuju po stupnju anonimnosti i poreznoj stopi. One zone koje imaju veći stupanj anonimnosti su najpopularnije među kriminalcima, a stvaraju najviše problema nadzornim tijelima. Neke od offshore zona su: Hong Kong, Macao, Bahami, Kajmansko otočje i Panama.

2.3.2.2. Nerezidentni računi

„Još jedan od značajnih indikatora za sumnju na pranje novca, iako ne toliko indikativan kao offshore zone zbog toga što predstavlja prepoznatljiv, moderan i široko korišten način poslovanja suvremenog bankarstva, zasigurno su nerezidentni računi. U vrlo bliskoj vezi s offshore zonama jer se transakcije odvijaju preko otvorenih nerezidentnih računa offshore zona u državama koje su pogodne radi blizine, razvijenog bankarskog sustava i ustaljenih kanala komunikacija. Tvrtka offshore s otvorenim nerezidentnim računom u drugoj državi ispostavlja fakturu koja se legalno plaća preko domaćih banaka na navedeni račun te se tako transferirana sredstva neometano koriste za osobne potrebe, ubacuju u ponovni reproduksijski ciklus kriminalnih aktivnosti ili pokušavaju legalizirati u obliku investicijskih sredstava namijenjenih za ulaganje u domaće gospodarstvo i infrastrukturu“ (Cindori, 2010:25). Pitanje nerezidentnih računa uređeno je Odlukom o uvjetima i načinu otvaranja i vođenja računa nerezidenata u banci (NN 124/2006). Odlukom (NN 124/2006) je određena dokumentacija potrebna za otvaranje nerezidentnog računa u Republici Hrvatskoj: izvod iz registra u koji je nerezident upisan u zemlji u kojoj ima registrirano sjedište, punomoć s potpisima osoba opunomoćenih za raspolaganje sredstvima na računu koju je potpisao zakonski zastupnik nerezidenta i posljednje godišnje financijsko izvješće o poslovanju nerezidenta u matičnoj zemlji ili u zemlji u kojoj obavlja registriranu djelatnost. Također, treba istaknuti da je banka pri otvaranju računa nerezidenata dužna postupati u skladu s propisima koji uređuju sprječavanje pranja novca.

2.3.2.3. *Fiktivni ugovori*

Prema Cindori (2010) metodu fiktivnih ugovora karakterizira jednostavnost procesa pranja novca. Pravna osoba koja pere novac osniva tvrtku u inozemstvu. Inozemna tvrtka ispostavlja fiktivan račun za robu ili usluge na iznos veći od stvarne vrijednosti. Razlika između stvarne vrijednosti robe i uplaćenog iznosa na račun inozemne tvrtke predstavlja iznos opranog novca. Ukoliko inozemna tvrtka obavlja neku fiktivnu uslugu (marketing, savjetovanje, istraživanje tržišta), pri čemu je račun potpuno fiktivan, cijeli iznos računa predstavlja oprani novac.

2.3.2.4. *Ulaganje gotovine u financijski sustav*

Ulaganje gotovine u financijski sustav popularno je zbog svoje široke primjene. Đokić (2017:7) navodi kako ulaganje gotovine u financijski sustav predstavlja „tipičan primjer provođenja faze polaganja“. Prema Budimiru (2020:62) financijska tržišta se koriste za sofisticirano pranje novca. Isti autor navodi kako se najčešće koriste tržišta dionica i obveznica, ali se pri ovoj metodi mogu koristiti i pozajmice u svim oblicima, transakcije s računa pravne na račun fizičke osobe te kreditni odnosi između djelatnika trgovačkog društva.

2.3.2.5. *„Front“ i „shell“ tvrtke*

Shell tvrtke su tvrtke koje postoje samo na papiru. One se ne bave proizvodnjom niti pružaju usluge, odnosno nemaju nikakvu poslovnu aktivnost. Također, shell tvrtke ne moraju imati ured, zaposlenike niti značajnu imovinu. Postavlja se pitanje jesu li takve tvrtke ilegalne. Iako nisu ilegalne, shell tvrtke se najčešće otvaraju u poreznim oazama radi utaje poreza i pranja novca. Tako osnovne djelatnosti takvih tvrtki mogu biti prikupljanje sredstava, provođenje neprijateljskih preuzimanja i provođenje inicijalne javne ponude. Karakteriziraju ih transakcije velikih iznosa koje nemaju poveznicu s osnovnom djelatnosti tvrtke.

Prema FATF, „front“ tvrtke su tvrtke koje se bave uobičajenim djelatnostima koje služe za prikrivanje pranja novca i za razliku od shell tvrtki one posjeduju imovinu, zapošljavaju radnike te obavljaju određenu poslovnu aktivnost. Front tvrtke se najčešće, iako ne nužno, bave uslužnim djelatnostima, pa se tako kao front tvrtke pojavljuju restorani i noćni klubovi. Kako se u takvim objektima plaća gotovinom, lako je prikazati ilegalna sredstva kao prihod od prodaje, te ih tako pomiješati s legalnim izvorom prihoda. Zanimljivo je da su pri ovom načinu

pranja novca kriminalci često voljni platiti porez na oprani novac, sve u cilju što boljeg ubacivanja prljavog novca u financijski sustav.

Među metode pranja novca može se navesti i pranje novca putem podzemnog, odnosno alternativnog bankarstva. Đokić (2017) tvrdi kako na području Južne Azije i Bliskog istoka postoje alternativni bankarski sustavi utemeljeni na povjerenju. Oni omogućuju nedokumentirane depozite, dizanja i transfere te ne ostavljaju pisane tragove. Također, naglašava kako ti sustavi operiraju izvan kontrole vlasti. „Shema je sljedeća: perač polaže novac u podzemnu banku, a kao identifikacijska potvrda za transakciju obično se koristi nešto neuočljivo, kao prepolovljena igraća karta ili razglednica, od kojih jednu polovicu zadržava klijent, a druga polovica se prosljeđuje prekomorskom bankaru. Perač u ciljanoj zemlji pokaže svoju potvrdu da podigne svoj novac, pri čemu izbjegne iznošenje gotovine iz zemlje i smanjuje rizik od otkrivanja.“ (Katušić-Jergović, 2007:624)

Neovisno o metodi kojom se pokušava oprati novac, proces pranja novca karakteriziraju određene nelogičnosti. Tako autori Kusić i Akrap (2019:74) navode kako je neuobičajene transakcije povezane s pranjem novca moguće uočiti ako podrijetlo sredstava ili identitet uključenih strana nisu dovoljno jasni, ako transakcija ne odgovara iskazanom prihodu ili ako sama transakcija nije logična niti ekonomski objašnjiva.

2.4. Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma

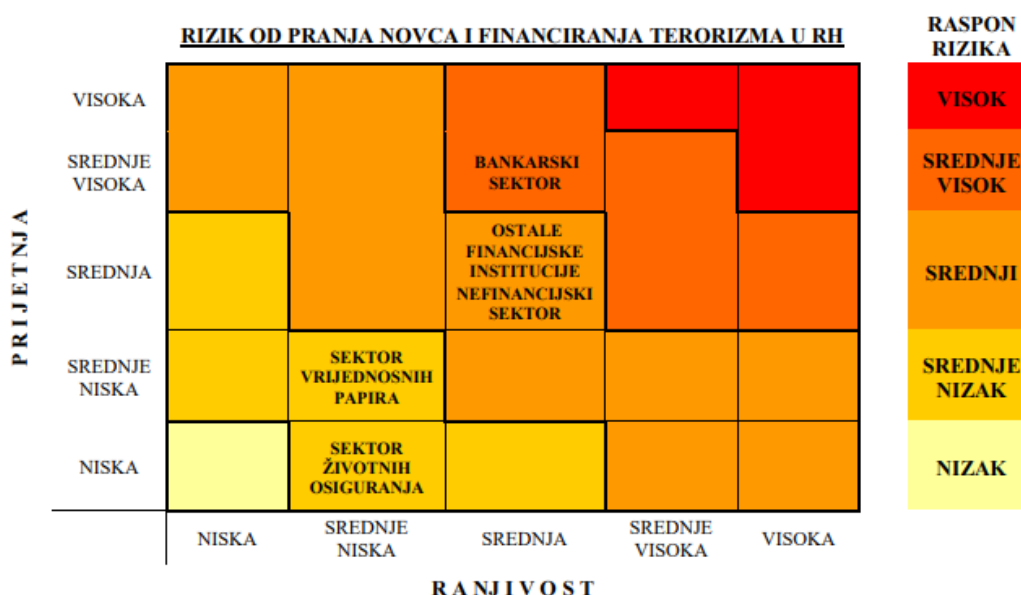
Zakon o sprječavanju novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) određuje temeljne pojmove u vezi s pranjem novca. U ovom dijelu rada bit će prikazane mjere koje su obveznici dužni provoditi kako bi što uspješnije suzbili pojavu pranja novca te nacionalna procjena rizika od pranja novca koju izrađuje Ministarstvo financija svakih nekoliko godina. Nadalje, Zakonom su određene institucije koje obavljaju nadzor nad obveznicima te nadležnost Ureda za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. Ukratko se prikazuje rad Ureda u posljednje 3 godine te njegova važnost.

2.4.1. Procjena rizika od pranja novca i financiranja terorizma

Zadnja nacionalna procjena rizika od pranja novca i financiranja terorizma objavljena je u prosincu 2020.godine. Bitno je naglasiti da su prilikom analize rizika analizirani podaci za razdoblje 2014.-2018. godine uz napomenu da su korišteni podaci za šire vremensko razdoblje.

U dokumentu je potrebno razlikovati određene pojmove vezana uz nacionalnu procjenu rizika od pranja novca i financiranja terorizma, a to su: rizik, prijetnja, ranjivost i posljedice.

Rizik predstavlja funkciju tri čimbenika: prijetnja, ranjivost i posljedice. **Prijetnja** „označava osobu ili grupu osoba, objekt ili aktivnost koja potencijalno može uzrokovati štetu, primjerice, državi, društvu, gospodarstvu, itd. U kontekstu pranja novca i financiranja terorizma to uključuje kriminalce, terorističke grupe i njihove pomagače, sredstva, kao i prošle, sadašnje i buduće aktivnosti pranja novca i financiranja terorizma. Prijetnja je gore opisana kao čimbenik povezan s rizikom i obično služi kao bitno polazište u razumijevanju PN/FT rizika. Iz tog razloga, razumjeti okruženje u kojem su počinjena predikatna kaznena djela i u kojem su generirani prihodi od počinjenih kaznenih djela kako bi se razumjela njihova priroda (i ukoliko je moguće njihova veličina i obim), važno je za provođenje procjene rizika od pranja novca i financiranja terorizma.“ (Ministarstvo financija, 2016:7).

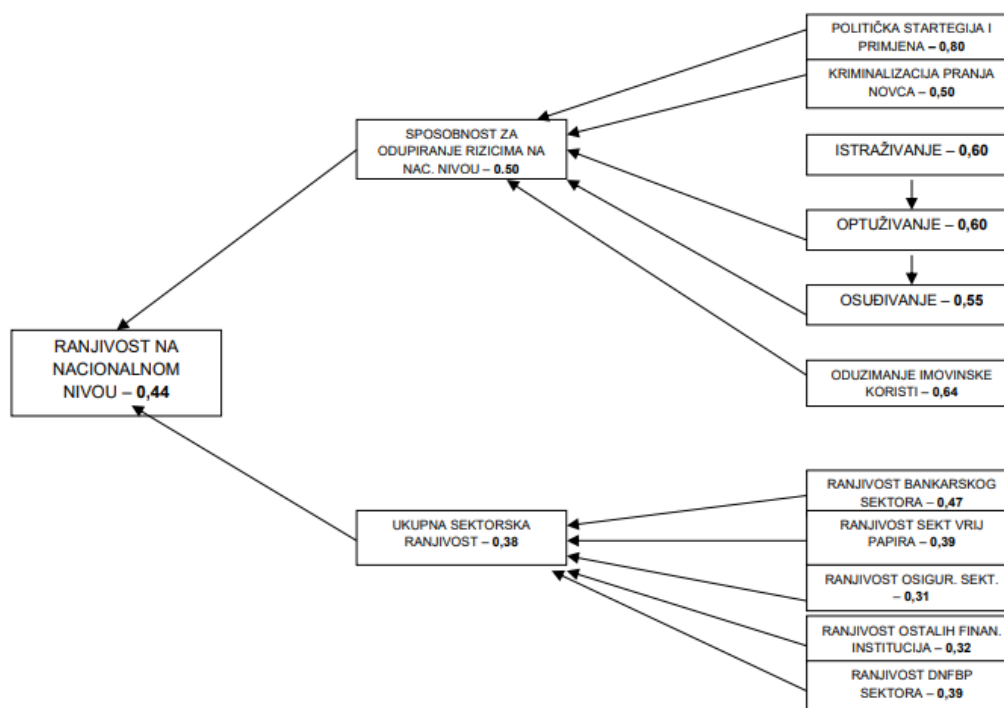
Slika 1. Mapa rizika

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2020:21).

Ranjivost „obuhvaća one stvari koje se mogu iznuditi prijetnjom ili mogu omogućiti njihove aktivnosti. U kontekstu PN/FT procjene rizika, promatrajući ranjivost različito od prijetnji, znači usredotočiti se na, primjerice, čimbenike koji na nacionalnom nivou predstavljaju slabosti sustava za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. One također mogu uključivati karakteristike određenog sektora, financijski proizvod ili vrstu usluge koja ih čini privlačnima u svrhu pranja novca ili financiranja terorizma“ (Ministarstvo financija, 2016:7).

Posljedice „se odnose na utjecaj ili štetu koju pranje novca ili financiranje terorizma mogu prouzročiti uključujući učinak osnovne kriminalne ili terorističke aktivnosti na financijske sustave i institucije, kao i na gospodarstvo i društvo općenito. Posljedice pranja novca ili financiranja terorizma mogu po prirodi biti kratkoročne ili dugoročne i mogu biti vezane za populaciju, određene zajednice, poslovno okruženje, nacionalne ili međunarodne interese, te na ugled i privlačnost financijskog sustava države“ (Ministarstvo financija, 2016:7).

Na slici 1 se promatra razina rizika u ovisnosti o dvije varijable: prijetnjama i ranjivosti. Kako se financijski sustav RH temelji na bankarskom sektoru, šteta koju pranje novca može izazvati preko njega uzrokovala bi ozbiljne posljedice. Stoga je rizik za bankarski sektor veći od ostalih sektora, odnosno srednje visok. Sektor ostalih financijskih institucija i nefinancijski sektor imaju srednji rizik. Prijetnja tim sektorima je srednja, kao i ranjivost. Najmanji rizik ima sektor osiguranja; prijetnja tom sektoru je niska, a ranjivost srednje niska.

Slika 2. Ranjivost na nacionalnoj razini

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2016:13).

Projekt nacionalne procjene rizika od pranja novca i financiranja terorizma temelji se na procjenama ranjivost pojedinih područja. U radu je analizirana nacionalna ranjivost, ranjivost bankarskog sektora, ranjivost sektora vrijednosnih papira, ranjivost sektora osiguranja, ranjivost ostalih financijskih institucija i ranjivost nefinancijskih institucija.

Iz shematskog prikaza moguće je uočiti da je sposobnost za odupiranje rizicima na nacionalnoj razini 0,5. Taj koeficijent spada u srednju razinu ranjivosti. Najveći problemi u vezi toga su nedostatak tehničkih (potrebno jačanje informatičke infrastrukture) i administrativnih kapaciteta (potrebno zaposliti analitičare i financijske istražitelje), nizak broj kaznenih predmeta za kazneno djelo pranja novca i loše vođenje statistike o međunarodnoj suradnji. U daljnjem dijelu rada prikazuju se tablice za svaki pojedinačni sektor.

2.4.1.1. Bankarski sektor

Bankarski sektor je najvažniji financijski sektor zbog svoje veličine i utjecaja na financijski sustav Hrvatske. Može se reći da je financijski sustav Republike Hrvatske bankocentričan. U ovaj sektor se ubrajaju banke, stambene štedionice i štedne banke. Osnovna karakteristika tih institucija je to što su jedine ovlaštene pružati uslugu primanja depozita od javnosti. Također, treba istaknuti kako su kreditne institucije u RH u većinskom vlasništvu stranaca. Kako većina ljudi koristi bankarske usluge, kojih ima puno i jednostavne su za korištenje, kroz banke prolaze značajni novčani tokovi. Iz tog razloga, bankarski sektor pruža mogućnosti za prikrivanje ilegalno stečenih novčanih sredstava. Izloženost pranju novca dovela je do toga da se može reći kako je bankarski sektor najbolje organiziran i najviše svjestan problema koje pranje novca može prouzročiti. U prilog ovome ide i podatak da su u posljednje dvije godine promatranja preko 85% sumnjivih transakcija prijavile kreditne institucije. Izvor podataka za procjenu ranjivosti bankarskog sektora bili su podaci HNB-a. Prosječna ranjivost bankarskog sektora iznosi 0,5 što spada na razinu srednje ranjivosti.

Tablica 1. Ranjivost bankarskih proizvoda

Proizvod	Ocjena ranjivosti
Transakcijski računi fizičkih osoba	0,50
Transakcijski računi pravnih osoba	0,52
Privatno bankarstvo	0,42
Depoziti fizičkih osoba	0,52
Depoziti pravnih osoba	0,48
Kreditni fizičkih osoba	0,45
Kreditni pravnih osoba	0,40
Garancije i akreditivi	0,43
Korespondentni odnosi	0,30
Izvršavanje naloga	0,34

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2020:89).

Tablica 1. prikazuje ocjene ranjivosti pojedinih bankarskih proizvoda. U tablici 1. je prikazana ocjena ranjivosti 10 odabranih bankarskih proizvoda nakon mjera za sprječavanje pranja novca. Srednji rizik od pranja novca imaju svi proizvodi osim izvršavanja naloga i korespondentnih odnosa. Navedena dva proizvoda imaju srednje nizak rizik od pranja novca. Iz tablice se može zaključiti kako najveći rizik imaju transakcijski računi i depoziti, a razlog tomu je njihova široka primjena. Temeljni problem identificiran u bankarskom sektoru je nepostojanje jedinstvenog registra stvarnih vlasnika i baze podataka o domaćim politički izloženim osobama. U idućem razdoblju je glavni cilj riješiti taj problem. Također, uvijek postoji prostora za unapređenje u edukaciji djelatnika te podizanju svijesti o problemu pranja novca.

2.4.1.2. Sektor vrijednosnih papira

Procjenom osjetljivosti ovog sektora obuhvaćena su investicijska društva, društva za upravljanje mirovinskim fondovima i društva za upravljanje alternativnim investicijskim fondovima. U idućoj tablici će biti promatrana ranjivost pojedinih financijskih instrumenata. Podaci koji su korišteni tijekom procjene rizičnosti sektora vrijednosnih papira prikupljeni su s internetske stranice burze, godišnjih izvješća HANFA-e, upitnik i izvješća koja se podnose HANFA-i.

Tablica 2. Ranjivost financijskih instrumenata

Financijski instrument	Ocjena ranjivosti
Dionice	0,39
Obveznice	0,31
Certifikati	0,28

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2016:121).

Procjena ranjivosti sektora vrijednosnih papira iznosi 0,29. Procjeni je pridonijelo stanje na tržištu vrijednosnih papira, odnosno plitko tržište, mali volumen trgovanja i velik postotak klijenata koji ne trguju redovno. Veliki dio volumena trgovanja čini trgovanje dionicama, pa njihova ocjena ranjivosti najviše utječe na procjenu ranjivosti sektora, dok je volumen trgovanja certifikatima zanemariv.

2.4.1.3. Sektor osiguranja

Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) primjenjuje se samo na životna osiguranja pa će samo proizvodi životnih osiguranja biti uzeti

u promatranje. U Republici Hrvatskoj je krajem 2018. usluge osiguranja pružalo 18 društava. Od tih 18 društava, 4 su se bavila poslovima životnog osiguranja i još 8 poslovima životnog i neživotnog osiguranja. Prilikom procjene ranjivosti sektora osiguranja korišteni su podaci koje je prikupila HANFA u razdoblju od 2014. do 2018. godine.

Tablica 3. Ranjivost životnih osiguranja

Proizvod	Ocjena rizičnosti
Životno osiguranje	0,35
Rentno osiguranje	0,16
Dopunska osiguranja uz životno osiguranje	0,24
Ostala životna osiguranja	0,10
Životna ili rentna osiguranja kod kojih osiguranik na sebe preuzima investicijski rizik	0,33

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2020:137).

Ukupni rezultat ocjene rizičnosti životnih osiguranja je 0,35. Taj rezultat spada u skupinu srednje niskih rizika. Pri zadnjoj procjeni rizičnost je iznosila 0,31 što znači da je ranjivost porasla, ali je i dalje ocjena ranjivosti srednje niska.

2.4.1.4. Ranjivost ostalih financijskih institucija

Među ostale financijske institucije ubrajamo sve one institucije koje ne pripadaju bankama, investicijskim fondovima i osiguravajućim društvima. U tu skupinu pripadaju ovlašteni mjenjači, društva za prijenos novca, institucije za elektronički novac, leasing društva, faktoring društva i davatelji kredita/kreditni posrednici. U idućoj tablici nalaze se ocjene rizičnosti pojedinih financijskih institucija od pranja novca. Izvor podataka za tablicu bili su HNB, HANFA, Financijski inspektorat te Ured za sprječavanje pranja novca i financiranje terorizma. Podaci obuhvaćaju razdoblje od 2014. do 2018. godine.

Tablica 4. Ranjivost ostalih financijskih institucija

Financijska institucija	Ocjena rizičnosti
Ovlašteni mjenjači	0,50
Društva za prijenos novca	0,63
Institucije za elektronički novac	0,47
Leasing društva	0,40
Factoring društva	0,35
Davatelji kredita	0,16

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2020:151).

Prosječna ocjena rizičnosti ostalih financijskih institucija iznosi 0,47. Srednju rizičnost imaju ovlaštene mjenjači, institucije za elektronički novac te leasing društva. Društva za prijenos novca imaju srednje visoki rizik te ona predstavljaju najrizičniju financijsku instituciju od obuhvaćenih u ovom sektoru. Najmanji rizik imaju davatelji kredita. Sveobuhvatni rizik ostalih financijskih institucija od pranja novca procijenjen je kao srednji rizik. Kako bi se dobio uvid u rizičnost ostalih financijskih institucija, treba promotriti ukupni promet iz 2018. godine te broj prijava u razdoblju promatranja.

Tablica 5. Ukupni promet i broj prijava po financijskoj instituciji

Ukupni promet i prijave po financijskoj instituciji	Ukupni promet (u 2018. godini u mlrd. kuna)	Broj prijava u razdoblju promatranja
Ovlaštene mjenjači	30,1	28
Društva za prijenos novca	1,16	/
Institucije za elektron. novac	27,3	64
Leasing društva	8,8	2
Factoring društva	3,2	1

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2020:152-178).

Iz tablice 5. može se primijetiti kako ovlaštene mjenjači imaju najviši promet u 2018. i druga su institucija po broju prijava (28). Najviše prijava u posljednjih 5 godina imale su institucije za elektronički novac i to njih 64. Kako leasing društva i factoring društva imaju neznatan broj prijava i relativno nizak promet, logično je da imaju i nisku ocjenu rizičnosti. Ministarstvo financija objavilo je određene preporuke za svaku pojedinu instituciju. Tako se ovlaštenim mjenjačima predlaže smanjenje praga za identifikaciju stranke, dok se u sektoru institucija za elektronički novac i sektoru društva za prijenos novca predlažu ciljane edukacije. U sektorima leasinga i factoringa predlaže se učestaliji nadzor/supervizija.

2.4.1.5. Nefinancijski sektor

Ministarstvo financija (2016) prilikom izrade nacionalne procjene rizika od pranja novca i financiranja terorizma promatralo je ranjivost ovog sektora određivanjem ocjene ranjivosti za iduće djelatnosti:

- a) priređivači igara na sreću za: lutrijske igre, igre u kasinima, kladioničke igre, igre na sreću na automatima i online igranja,
- b) pravne i fizičke osobe koje obavljaju poslove: poduzetničkih usluga, promet plemenitim metalima i dragim kamenjem, trgovine antikvitetima i umjetninama, organiziranje dražbi i posredovanje u prometu nekretninama i

- c) pravne ili fizičke osobe koje obavljaju neku od idućih djelatnosti: odvjetnik ili javni bilježnik, revizor ili revizorsko društvo i porezni savjetnik ili računovođa.

Tablica 6. Ranjivost nefinancijskog sektora

Obveznik	Ocjena ranjivosti	Ocjena
Igre na sreću na automatima	0,67	srednje/visoka
Igre klađenja	0,61	srednje/visoka
Odvjetnici	0,52	srednja
Računovođe	0,5	srednja
Trgovac plemenitim metalima i dragim kamenjem	0,47	srednja
Posrednici u prometu nekretninama	0,47	srednja
Lutrijske igre	0,46	srednja
Online igre	0,44	srednja
Igre u kasinima	0,42	srednja
Javni bilježnici	0,41	srednja
Trgovci antikvitetima	0,37	srednje/niska
Revizori	0,33	srednje/niska

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2020:181).

Iz tablice 6. moguće je primijetiti da je najveću pažnju potrebno usmjeriti na igre na sreću na automatima i igre klađenja kao potencijalno moguće aktivnosti za pranje novca. Prosječna ranjivost gore prikazanih aktivnosti iznosi 0,47, što govori da je ranjivost sektora srednja. Najmanju razinu ranjivosti imaju trgovci antikvitetima i revizori. Kako bi se bolje shvatila ocjena ranjivosti, u idućoj tablici bit će prikazani ukupni promet u 2018. godini te broj prijave po sektoru.

Tablica 7. Ukupan promet i broj prijava po sektoru

Ukupan promet i broj prijava po sektoru	Ukupan promet (2018. godina) u mil. HRK	Broj prijava sumnjivih transakcija (2014.-2018.)
Casina	1.100	0
Kladionice	2.550	0
Igre na sreću na automatima	8.540	0
Lutrijske igre	727	0
Internet igre na sreću	4.670	0
Odvjetnici	2.200-2.600	9
Javni bilježnici	443-504	39
Računovođe i porezni savjetnici	2.500-3.000	18
Revizori	250	0
Posrednici u prometu nekretnina	876	1
Promet plemenitim metalima i dragim kamenjem	555-600	1
Trgovci umjetninama	3,6-4,9	0

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2020:182-207).

Iz tablice se može primijetiti kako priređivači igara na sreću nisu prijavili nijednu sumnjivu transakciju u razdoblju promatranja. Izvješće predlaže bolju edukaciju i širenje svijesti o problemu pranja novca i financiranja terorizma te o problemima koji se javljaju zbog navedenih pojava. S druge strane, najviše prijava imali su računovođe i javni bilježnici. Kako javni bilježnici rade u svojstvu javne službe, razumljivo je da slijede propise koje izdaje država i njene institucije. Rezultatima nacionalne procjene rizika od pranja novca i financiranja terorizma uspješno su identificirane glavne prijetnje, a to su: zlouporaba povjerenja u gospodarskom poslovanju, zlouporaba položaja i ovlasti, zlouporaba opojnih sredstava i utaja poreza. Također, može se zaključiti kako bankarski sektor ima najveću ocjenu ranjivosti (0,5), ali su zaposlenici najbolje educirani, pa tako i imaju najviše prijava sumnjivih transakcija.

2.4.2. Mjere obveznika u sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma

Svi obveznici Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) dužni su poduzeti određene mjere kako bi se što uspješnije otklonio rizik od tih pojava. Pod obveznike spadaju: kreditne institucije, kreditne unije, Hrvatska banka za obnovu i razvitak, Hrvatska pošta, institucije za platni promet, društva za upravljanje investicijskim fondovima i investicijski fondovi, mirovinska društva, društva ovlaštena za pružanje investicijskih usluga, osiguravajuća društva, pravne i fizičke osobe koje se bave djelatnošću zastupanja i posredovanja u osiguranju, faktoring društva, leasing društva, institucije za elektronički novac, ovlašteni mjenjači, priređivači igara na sreću, revizori, odvjetnici i javni bilježnici.

Člankom 11. stavcima 1. i 2. Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) su određene iduće mjere:

1. „izrada procjene rizika od pranja novca i financiranja terorizma,
2. uspostavljanje politika, kontrola i postupaka za učinkovito smanjivanje i djelotvorno upravljanje rizicima od pranja novca i financiranja terorizma,
3. provođenje mjera dubinske analize stranke na način i pod uvjetima određenima ovim Zakonom,
4. provođenje mjera za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma u poslovnim jedinicama i društvima u kojima obveznik ima većinski udio ili većinsko pravo u odlučivanju, a koje imaju sjedište u drugoj državi članici ili trećoj državi,
5. imenovanje ovlaštene osobe i zamjenika ovlaštene osobe za provedbu mjera za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma, s obzirom na organizacijsku

- strukturu obveznika, dovoljan broj zamjenika ovlaštene osobe te osiguranje primjerenih uvjeta za njihov rad,
6. omogućavanje redovitoga stručnog osposobljavanja i izobrazbe zaposlenika obveznika te osiguravanje redovite unutarnje revizije sustava sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma kod obveznika,
 7. izrada i redovito dopunjavanje liste indikatora za prepoznavanje stranaka i sumnjivih transakcija i sredstava za koje postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili financiranje terorizma,
 8. obavještavanje i dostavljanje Uredu propisanih i traženih podataka, informacija i dokumentacije o transakcijama, sredstvima i osobama,
 9. čuvanje i zaštitu podataka te vođenje evidencija podataka propisanih ovim Zakonom
 10. obvezu kreditnih i financijskih institucija da uspostave odgovarajući informacijski sustav s obzirom na svoju organizacijsku strukturu i izloženost riziku od pranja novca i financiranja terorizma radi cjelovite procjene rizika stranaka, poslovnih odnosa i transakcija te stalnoga praćenja poslovnih odnosa te sa svrhom pravodobnoga i cjelovitoga obavještavanja Ureda i
 11. provođenje drugih obveza i mjera propisanih ovim Zakonom i na temelju njega donesenih podzakonskih akata“.

Posebnu pažnju treba obratiti na provođenje mjera dubinske analize. Prilikom provođenja dubinske analize potrebno je utvrđivanje identiteta stranke, stvarnog vlasnika stranke, prikupljanje podataka o namjeni i predviđenoj prirodi poslovnoga odnosa i stalno praćenje poslovnoga odnosa, uključujući i kontrolu transakcija koje stranka obavlja tijekom poslovnoga odnosa.

Osim mjera određenih Zakonom o sprječavanju pranja novca (NN 108/17, 39/19), važno je spomenuti i obveze po pravilnicima. Prema Pravilniku o obavještavanju Ureda za sprječavanje pranja novca o gotovinskoj transakciji u vrijednosti od 200.000 kuna i većoj (NN 1/19), potrebno je dostaviti dodatne podatke u slučajevima gotovinski transakcija u vrijednosti od 200.000 kuna i većoj. Dodatni podaci trebaju ispitati političku izloženost osoba povezanih s transakcijom. Također, u njima se nalaze i osnovne informacije kao što su broj transakcijskog računa, datum otvaranja transakcijskog računa, naziv banke kod koje je otvoren račun stranke za koju se obavlja transakcija i podatak o državi sjedišta banke, broj transakcijskog računa, datum otvaranja transakcijskog računa, naziv banke kod koje je otvoren račun primatelja transakcije i podatak o državi sjedišta banke i mjesto uspostave poslovnoga odnosa.

2.4.2.1. Dubinska analiza

Dubinska analiza je jedna od mjera koju su obveznici Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) dužni provoditi. Dremel (2021) ističe kako je to u biti istraživanje te proučavanje kupca s dužnom pažnjom te kako je svrha dubinske analize utvrditi i potvrditi stvarni identitet stranke na vjerodostojan način. Može se reći kako je to ključna mjera za sprječavanje pranja novca te iz tog razloga dubinskoj analizi treba pristupiti s posebnom pozornosti.

Također, ista autorica navodi da se razlikuju pojačana dubinska analiza i pojednostavljena dubinska analiza. One se koriste u posebnim slučajevima navedenima u Zakonu o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma (NN 108/17, 39/19). U ostalim slučajevima primjenjuje se uobičajena (standardna) dubinska analiza (DAS). Kako bi se znalo koju dubinsku analizu treba primijeniti, potrebno je obaviti procjenu rizika od pranja novca i financiranja za svaku pojedinu stranu. Zakonom nije određeno koliko često bi se podaci trebali provjeravati, no autorica članka smatra kako bi se za stranke niskog i srednjeg rizika oni trebali provjeravati svakih godinu dana, dok za stranke visokog rizika svakih 6 mjeseci.

Mjere kojima se provodi dubinska analiza stranke određene su člankom 15. Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19):

1. **„utvrđivanje identiteta stranke i provjeru njezina identiteta** na osnovi dokumenata, podataka ili informacija dobivenih iz vjerodostojnoga, pouzdanog i neovisnog izvora, uključujući, ako ga stranka ima, kvalificirani certifikat za elektronički potpis ili elektronički pečat ili bilo koji drugi siguran, daljinski ili elektronički postupak identifikacije koji su regulirala, priznala, odobrila ili prihvatila relevantna nacionalna tijela
2. **utvrđivanje identiteta stvarnog vlasnika stranke** i poduzimanje odgovarajućih mjera za provjeru identiteta stvarnog vlasnika stranke, uključujući poduzimanje mjera potrebnih za razumijevanje vlasničke i kontrolne strukture stranke kada je stranka trgovačko društvo, druga pravna osoba i s njome izjednačen subjekt ili trust i s njime izjednačen subjekt stranog prava
3. **prikupljanje podataka o namjeni i predviđenoj prirodi poslovnog odnosa** te drugih podataka u skladu s ovim Zakonom i na temelju njega donesenim podzakonskim aktima
4. **stalno praćenje poslovnog odnosa**, uključujući i kontrolu transakcija koje stranka obavlja tijekom poslovnog odnosa kako bi se osiguralo da su transakcije koje se obavljaju u skladu sa saznanjima obveznika o stranci, poslovnome profilu, profilu

rizika, uključujući prema potrebi i podatke o izvoru sredstava, pri čemu dokumentacija i podatci kojima obveznik raspolaže moraju biti ažurni.“

Osim mjera dubinske analize, navedene su i okolnosti u kojima bi se dubinska analiza trebala provoditi sukladno članku 16. Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19):

1. „prilikom uspostavljanja poslovnoga odnosa sa strankom,
2. pri svakoj povremenoj transakciji u vrijednosti od 105.000,00 kuna i većoj, bez obzira na to je li riječ o jednokratnoj transakciji ili o više transakcija koje su međusobno očigledno povezane i koje ukupno dosežu vrijednost od 105.000,00 kuna i veću,
3. pri svakoj povremenoj transakciji koja predstavlja prijenos novčanih sredstava u vrijednosti većoj od 1000,00 eura u smislu Uredbe (EU) 2015/847,
4. u pružanju usluga igara na sreću, prilikom stavljanja uloga i preuzimanja dobitaka, uključujući kupnju ili zamjenu žetona u kunskoj vrijednosti od 15.000,00 kuna i većoj bez obzira na to je li riječ o jednokratnoj transakciji ili o više transakcija koje su međusobno očigledno povezane i koje ukupno dosežu vrijednost od 15.000,00 kuna i veću,
5. ako postoji sumnja u vjerodostojnost i primjerenost prethodno dobivenih podataka o stranci,
6. uvijek kada u vezi s transakcijom ili strankom postoje razlozi za sumnju na pranje novca ili financiranje terorizma, bez obzira na sva propisana izuzeća i vrijednost transakcije.“

Dremel (2021) objašnjava kako se pojačana dubinska analiza provodi u slučajevima kada je stranka ili stvarni vlasnik politički izložena osoba (Ured za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma objavljuje pravodoban popis takvih osoba), kada je stranka povezana s visokorizičnom trećom državom, kod složenih i neobičnih transakcija te kod sumnje na pranje novca ili financiranje terorizma. Dodatne mjere navedene su u člancima 44.-49. Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) kod svake pojedine okolnosti provođenja pojačane dubinske analize. Ukoliko obveznik ne može prepoznati dodatne mjere koje bi trebao koristiti, preporučuje se češće provođenje uobičajene dubinske analize.

Također, Dremel (2021) navodi kako se može provoditi i pojednostavljena dubinska analiza u situaciji kada stranka ima nizak rizik od pranja novca i financiranja terorizma prema zadnoj nacionalnoj procjeni rizika od pranja novca i financiranja terorizma te prema

čimbenicima rizika povezanih sa strankom, geografskim područjem i proizvodom ili uslugom. Mjere pojednostavljene dubinske analize tada se mogu ublažiti, a podaci se ne moraju ažurirati toliko često što može smanjiti opseg praćenja transakcija.

2.4.3. Nadležna tijela

Nadzor nad obveznicima Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) provode 4 institucije: Hrvatska Narodna Banka (HNB), Financijski inspektorat, HANFA i Porezna uprava. Navedene institucije dužne su međusobno se obavještavati o radu i surađivati. Također, sve institucije moraju izraditi procjenu rizika prilikom nadzora.

Svako nadzorno tijelo ima određene ovlasti tj. nadležnost nad pojedinim obveznikom Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranju terorizma (NN 108/17, 39/19) kako slijedi:

1. **HNB** ima nadležnost nad kreditnim institucijama, kreditnim unijama, institucijama za platni promet i institucijama za elektronički novac,
2. **Financijski inspektorat** ima nadležnost nad Hrvatskom bankom za obnovu i razvitak, Hrvatskom poštom, ovlaštenim mjenjačima, pravnim i fizičkim osobama koje se bave odobravanjem kredita i zajmova, izdavanjem garancija i jamstava, iznajmljivanjem sefova, upravljanjem ulaganjima trećih osoba, prometom plemenitih metala, trgovanjem umjetninama i antikvitetima, posredovanjem u prometu nekretninama, revizorima i revizorskim društvima, odvjetnicima i odvjetničkim društvima i javnim bilježnicima,
3. **HANFA** ima nadležnost nad društvima za upravljanje investicijskim fondovima, mirovinskim društvima, društvima ovlaštenima za pružanje investicijskih usluga, društvima za osiguranje, pravnim i fizičkim osobama koje se bave djelatnošću zastupanja i posredovanja u osiguranju pri sklapanju ugovora o životnom osiguranju, faktoring i leasing društvima te
4. **Porezna uprava** ima nadzor nad priređivačima igara za sreću; u to se ubrajaju lutrijske igre, igre u kasinima, igre klađenja, igre na sreću na automatima te online igranje

Izmjenama Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) iz travnja 2019. godine pod navedene obveznike spadaju i pravne i fizičke osobe koje se bave pružanjem usluga razmjene virtualnih i fiducijarnih valuta. Do uvođenja ovih izmjena, Biluš (2021) smatra da su terorističke skupine bile u mogućnosti prenositi novac u financijski sustav ili unutar mreža virtualnih valuta iskorištavanjem anonimnosti na tim platformama.

Ključna stavka ovog opažanja je anonimnost klijenata te ona stvara velike probleme vlastima u otkrivanju kaznenog djela. Izmjene su stupile na snagu 1. siječnja 2020. godine kako bi se obveznici Zakona mogli organizirati. Nadzornik nad pružateljima navedene usluge bit će Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga.

Ako nadzorna tijela prilikom nadzora naiđu na određene nepravilnosti, prema članku 83. Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) ovlaštena su poduzeti iduće radnje:

1. „dati pisano upozorenje obvezniku te naložiti mjere za otklanjanje nepravilnosti i nezakonitosti u radu obveznika u roku koji nadzorno tijelo samo odredi
2. ako tijekom provođenja nadzora utvrde postojanje osnovane sumnje da je počinjen prekršaj propisan ovim Zakonom podnijeti optužni prijedlog tijelu nadležnomu za provođenje prekršajnog postupka.
3. prije pokretanja prekršajnog postupka, u skladu s ovlastima propisanim Prekršajnim zakonom, privremeno obvezniku zabraniti poduzimanje određene poslovne aktivnosti, odnosno privremeno zabraniti članu uprave ili drugoj odgovornoj osobi u pravnoj osobi obvezniku obavljanje rukovodećih poslova kod obveznika ako je to prijeko potrebno radi sprječavanja obveznika da čini nove prekršaje ili da otežava dokazivanje u prekršajnom postupku.
4. nakon što je podnesen optužni prijedlog, predložiti nadležnom prekršajnom tijelu izricanje zabrane obavljanja određene dužnosti, djelatnosti ili poslova obveznika kao mjere opreza ili kao zaštitne mjere
5. kada je posebnim zakonom predviđeno izdavanje odobrenja za rad obvezniku za obavljanje određenih poslova, tijelo nadležno za izdavanje odobrenja može oduzeti odobrenje za rad obvezniku odnosno pravnoj ili fizičkoj osobi koja počinji prekršaj propisan ovim Zakonom i/ili.
6. poduzeti ostale mjere i radnje za koje je zakonom ovlašteno“.

2.4.4. Ured za sprječavanje pranja novca

Ured za sprječavanje pranja novca je financijsko-obavještajna jedinica Republike Hrvatske koja djeluje u sastavu Ministarstva financija te samostalno i neovisno obavlja zadaće propisane Zakonom o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19). Ured je dužan obavijestiti Vladu Republike Hrvatske o svom radu i podnijeti izvješće jednom godišnje. Također, Ured mora prijaviti Europskoj komisiji svoj naziv i adresu.

Organizacijska struktura Ureda za sprječavanje pranja novca čine 4 službe: Služba za financijsko-obavještajnu analitiku, Služba za strategijske analize i informacijski sustav, Služba za prevenciju i nadzor obveznika te Služba za međuinstitucionalnu i međunarodnu suradnju.

Temeljne zadaće Ureda za sprječavanje pranja novca i financiranje terorizma opisane su na mrežnim stranicama Ministarstva financija te se mogu predstaviti kao:

1. „primanje i analiza informacija, podataka i dokumentacije koju Uredu dostave obveznici, državna tijela, sudovi, pravne osobe s javnim ovlastima i inozemne
2. financijsko-obavještajne jedinice u vezi sa sumnjom na pranje novca, povezano predikatno kazneno djelo ili financiranje terorizma,
3. od obveznika (banke i dr.), državnih tijela, sudova, jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i pravnih osoba s javnim ovlastima traži podatke ili drugu
4. dokumentaciju potrebnu za sprječavanje i otkrivanje pranja novca i financiranja terorizma,
5. uvid i pregled podataka, informacija i dokumentacije u sjedištu ili poslovnim jedinicama obveznika (banke i dr.),
6. izdavanje naloga obveznicima (banke i dr.) za privremeno zaustavljanje obavljanja sumnjive transakcije,
7. izdavanje naloga obveznicima (banke i dr.) za stalno praćenje financijskoga poslovanja stranke.“

2.4.4.1. Rad Ureda za sprječavanje pranja novca

Rad Ureda za sprječavanje pranja novca najbolje se može predočiti rezultatima iz sljedeće dvije tablice. U prvoj tablici prikazani su odabrani ključni pokazatelji u posljednje tri godine rada Ureda kao što su broj otvorenih predmeta sa sumnjom na pranje novca i financiranje terorizma i broj slučajeva koje je Ured dostavio nadležnim tijelima.

Iz tablice 8. moguće je uočiti kako je broj otvorenih predmeta u svakoj od godina promatranja nešto manji od 500, a broj dostavljenih slučajeva oko 250. To znači da otprilike pola otvorenih slučajeva bude dostavljeno nadležnim financijsko obavještajnim jedinicama svake godine. Od ukupnog broja dostavljenih slučajeva, velika većina slučajeva se odnosi na pranje novca, dok se na financiranje terorizma odnosi tek 10 ili manje slučajeva. Broj sudionika fizičkih i pravnih osoba u operativnim analizama sumnjivih transakcija približno je jednak.

Tablica 8. Ključni pokazatelji u radu Ureda za sprječavanje pranja novca

Ključni pokazatelji u radu	2017.	2018.	2019.
Broj otvorenih predmeta sa sumnjom na pranje novca i financiranje terorizma	479	486	479
Broj slučajeva dostavljenih nadležnim tijelima i inozemnim financijsko obavještajnim jedinicama	241	281	250
Broj dostavljenih slučajeva sa sumnjom na pranje novca	230	275	243
Broj dostavljenih slučajeva sa sumnjom na financiranje terorizma	11	6	7
Broj analiziranih transakcija u operativnim analizama sumnjivih transakcija dostavljenih nadležnim tijelima	5203	5559	3078
Broj sudionika fizičkih osoba u operativnim analizama sumnjivih transakcija	1242	626	599
Broj sudionika pravnih osoba u operativnim analizama sumnjivih transakcija		430	571
Broj izdanih naloga za privremenu odgovornost obavljanja sumnjivih transakcija	41	80	35
Ukupna vrijednost sumnjivih transakcija čije je obavljanje privremeno odgođeno	10,7 milijuna kn	79,4 milijuna kn	30,8 milijuna kn
Broj izdanih naloga za stalno praćenje financijskog poslovanja stranke	3	97	18

Izvor: Izradio autor prema izvješćima Ureda za sprječavanje pranja novca (2018:30, 2019:34, 2020:34).

Tablicom 9. prikazani su obveznici prijavitelji sumnjivih transakcija te su podijeljeni u 7 osnovnih kategorija: kreditne institucije (banke, stambene štedionice), tržište kapitala (društva za upravljanje mirovinskim fondovima i društva za pružanje investicijskih usluga), pružatelji financijskih usluga (ovlašteni mjenjači, Hrvatska pošta, faktoring društva i osiguravajuća društva), profesionalne djelatnosti (javni bilježnici), državna tijela (MUP, Financijski inspektorat, HNB, Porezna uprava...), inozemne financijsko obavještajne jedinice i drugi.

Tablica 9. Broj otvorenih slučajeva

Obveznici prijavitelji	2017.		2018.		2019.	
Kreditne institucije	259	5	254	3	265	8
Tržište kapitala	-	-	3	-	-	-
Pružatelji financijskih usluga	3	1	15	1	-	-
Profesionalne djelatnosti (javni bilježnik)	2	-	4	-	-	-
Državna tijela	76	4	82	2	78	-
Drugi	3	1	4	-	2	-
Inozemne financijsko obavještajne jedinice	121	4	116	2	124	2
Ukupno	464	15	478	8	469	10

Izvor: Izradio autor prema izvješćima Ureda za sprječavanje pranja novca (2018:31, 2019:35, 2020:34-35).

Proučavanjem tablice moguće je uočiti kako se kreditne institucije pojavljuju u preko 50% slučajeva kao obveznici prijavitelji. Od prijavljenih slučajeva putem kreditnih institucija, njih čak 90% dolazi preko banaka; iz toga se može zaključiti kako su banke najčešći obveznici prijavitelji sumnjivih transakcija pranja novca. Iza njih se pojavljuju inozemne financijsko obavještajne jedinice s približno 25% prijava te državna tijela s oko 15% prijava. Iako je broj prijava sa sumnjom na financiranje terorizma malen, može se primijetiti da i na tom području kreditne institucije najviše pridonose njihovom otkrivanju te su one najizloženije pokušajima kaznenog djela financiranja terorizma.

2.5. Financiranje terorizma

Financiranje terorizma često se spominje u vezi s pojmom pranja novca. To se događa zbog toga što su tehnike koje se koriste za pranje novca slične tehnikama financiranja terorizma. Cilj im je sakriti izvor, odnosno podrijetlo novca.

Prema Zakonu o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) financiranje terorizma se smatra „osiguravanje ili prikupljanje sredstava, odnosno pokušaj osiguravanja ili prikupljanja sredstava, zakonitih ili nezakonitih, na bilo koji način, izravno ili neizravno, s namjerom da se upotrijebe ili sa znanjem da će biti upotrijebljena, u cijelosti ili dijelom, od strane terorista ili terorističke organizacije u bilo koju svrhu, što uključuje i počinjenje terorističkoga kaznenog djela, ili od strane osoba koje financiraju terorizam“.

„Prvi korak u otkrivanju i sprječavanju odljeva novca teroristima (financiranje terorizma) jest razumijevanje njihovih financijskih potreba, kao i financijskih potreba modernih terorističkih grupa. Troškovi koji su povezani ne samo s izvođenjem terorističkih napada nego i razvojem i održavanjem terorističkih organizacija i njihove ideologije su značajni. Novčana sredstva služe za promoviranje vojničke ideologije, za plaćanje operativaca i njihovih obitelji, pokrivanje troškova putovanja, obuku svojih članova, krivotvorenje dokumenata, plaćanje mita, nabavku oružja i financiranje napada. Često su potrebne brojne skupe usluge uključujući usluge propagande i prividno zakonite i humanitarne aktivnosti kako bi se pod krinkom zakonitosti organizacija promovirali njeni ciljevi kroz terorizam“ (Ministarstvo financija, 2012:9).

Kako bi se otkrio pokušaj financiranja terorizma, potrebno je obratiti pozornost na neobične transakcije. Prema autorima (Kusić i Akrap, 2019) većinu slučajeva financiranja terorizma karakteriziraju slični obrasci: prikupljanje sredstava od dobrotvornih i neprofitnih organizacija s anonimnim donatorima, korištenje sredstava za materijale ili usluge koji se ne podudaraju s profilom organizacije te novčani tokovi u ili iz zemalja visokog rizika. Isti autori navode kako novčani transferi u zemlje koje nisu povezane s djelovanjem udruge mogu biti pokazatelj transakcija koje bi mogle biti povezane s aktivnošću financiranja terorizma.

Prema Uredu za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma financijske potrebe terorista dijele se u dvije kategorije: financiranje terorističkih operacija i financiranje širih organizacijskih potreba. Pod financiranje terorističkih operacija spadaju troškovi za plaće, troškovi za oružje, troškovi za putovanja i komunikaciju te troškovi za logistiku. Oni su niski u odnosu na štetu koju izaziva teroristička operacija. Tako se u idućoj tablici mogu vidjeti procijenjeni troškovi nekoliko terorističkih operacija.

Tablica 10. Procijenjeni troškovi terorističkih operacija

Napad	Datum	Procijenjeni troškovi (u USD)
Transportni sustav Londona	7. srpanj 2005	8.000 (GBP)
Bombaški napad na vlak u Madridu	11. ožujak 2004.	10.000
Bombaški napadi u Istanbulu	15.&20. studeni 2003.	40.000
Bombaški napad na JW Marriot hotel u Jakarti	5. kolovoza 2003.	30.000
Bombaški napad na Baliju	12. listopada 2002.	50.000
Napad na USA brod Cole	12. listopada 2000.	10.000
Bombaški napadi na veleposlanstvo u Istočnoj Africi	7. kolovoza 1998.	50.000

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ureda za sprječavanje pranja novca (2012:10).

U navedenoj tablici se može primijetiti kako troškovi financiranja velikih terorističkih operacija ne prelaze 50.000 USD. Nasuprot tome, šteta koju uzrokuju takve operacije procjenjuje se u milijunima dolara. Osim financiranja operacija, pod financiranje terorizma spada i financiranje širih organizacijskih potreba. Financiranje širih organizacijskih potreba je vrsta troškova koja predstavlja najznačajnije izdatke terorističkih grupa. U nju spadaju troškovi za novačenje članova, izgradnju infrastrukture te promidžbu.

Teroristi mogu prikupljati novac na zakonite načine, nezakonite načine i iz državnih sponzorstava (Ured za sprječavanje pranja novca, 2012:12). Zakoniti načini su samofinanciranje, društvene i humanitarne organizacije i zakonite poslovne aktivnosti. Društvene i humanitarne organizacije pogodne su zbog društvenog povjerenja, imaju pristup velikim količinama novca, često su međunarodnog karaktera i posluju u okviru manje zahtjevnih propisa. Korištenje zakonitih sredstava za financiranje terorizma još se naziva i *engl. black washing*. Taj naziv je dobilo zbog pretvaranja čistih sredstava u prljav novac namijenjen terorizmu.

Najčešći nezakoniti izvori sredstava za financiranje terorizmu su prodaja narkotika i oružja te prijevare na kreditnim karticama, čekovima i iznuđivanje. Državna sponzorstva predstavljaju glavni izvor financiranja terorizma. Prema Uredu za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma (2012:13) postoje tri različite mogućnosti prijenosa financijskih sredstava kod terorista. Prva mogućnost je financijski sustav, kojemu je prednost brzina i jednostavnost. Druga mogućnost je međunarodni trgovinski sustav, a posljednja je fizički prijenos novca. Ta se metoda koristi u zemljama koje imaju slabo razvijen financijski sustav. Novac se konvertira u zlato ili neki od plemenitih metala s ciljem prijenosa iz zemlje.

3. METODOLOGIJA RADA

Predmet istraživanja rada je primjena odredbi Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) iz 2019. godine. Cilj rada je pojasniti proces pranja novca kroz primjere iz prakse i razne analize. Kako bi dobili što bolji uvid u problem pranja novca, prikazani su primjeri iz Republike Hrvatske, ali i iz strane prakse.

Pri izradi su korištene metode analize, komparativne metode, deskriptivne metode, metode klasifikacije, metode kompilacije i statističke metode. Metode klasifikacije, kompilacije i deskriptivne metode nužne su za izradu teoretskog dijela rada. Prema Tothu (2020):

- Komparativna metoda služi za usporedbu dvaju ili više pojmova. Spomenuta metoda korištena je prilikom usporedbe rizika od pranja novca pojedinih sektora.
- Metoda analize je znanstvena metoda kojom se raščlanjuju složeni pojmovi na jednostavnije dijelove. Navedena metoda je korištena za prikazivanje analize ključnih pokazatelja u radu Ureda za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma.
- Metoda klasifikacije je najstarija znanstvena metoda i ona služi za podjelu općeg pojma na posebne. Primjer za tu metodu je tipologija pranja novca kod fizičkih i pravnih osoba.
- Deskriptivna metoda, kako joj i ime govori, služi za opisivanje pojava. U ovom slučaju, deskriptivna metoda poslužila je za opisivanje procesa i povijesni razvoj pranja novca.
- Metoda kompilacije je znanstvena metoda koju obilježava preuzimanje tuđih spoznaja. Prethodno navedena metoda korištena je za objašnjavanje dijelova procesa pranja novca.

Pri izradi rada korištene su ponajviše podaci s web stranice Ministarstva financija i Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19). Osim navedenih izvora, korišteni su i razni stručni članci domaćih i stranih autora, pripadajući pravilnici Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19), te Uredba (EU 2015/847). Prilikom analize rada Ureda korišteni su podaci za razdoblje od 2017. do 2019. godine, dok su prilikom analize ranjivosti pojedinih sektora uzeti podaci iz 2011. i 2012. godine.

4. SLUČAJEVI PRANJA NOVCA

Kroz odabrane slučajeve želi se prikazati načini na koje su počinitelji kaznenog djela pranja novca pokušali oprati novac iz ilegalnih aktivnosti. U prvom djelu prikazat će se 4 slučaja iz Hrvatske, a u drugom će se prikazati 4 slučaja iz inozemstva.

4.1. Primjeri iz tuzemne prakse

Sljedećih nekoliko slučajeva su primjeri iz prakse u Republici Hrvatskoj. Za svaki promatrani slučaj bit će opisane karakteristike i rezultati postupanja, te ispod shema slučaja. Odabrani slučajevi mogu se pronaći pod nazivima: „Financijska institucija“, „Peps“, „Graz“ i „Porezna utaja“. Svi identifikacijski pojmovi su skriveni, tako da su počinitelji kriminalnih radnji potpuno anonimni.

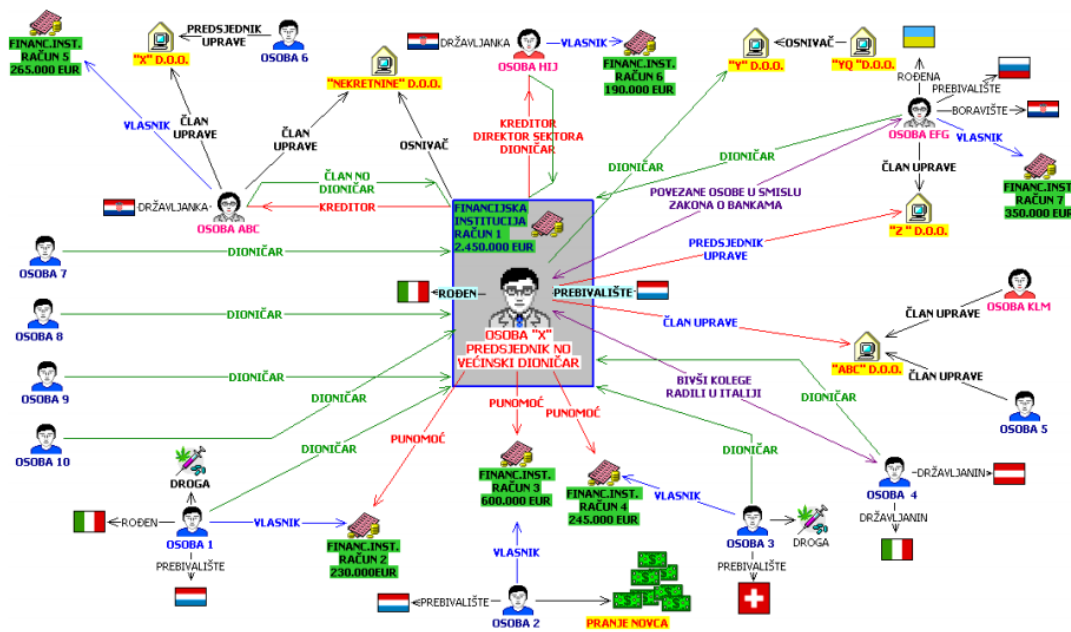
4.1.1. Slučaj „Financijska institucija“

Karakteristike slučaja:

- „slučaj je iniciran temeljem obavijesti dostavljene Uredu od strane obveznika o doznakama iz inozemstva na devizne račune povezanih stranih i domaćih fizičkih osoba, a radi dokapitalizacije «financijske institucije XY»;
- doznake iz inozemstva obavljene su u korist stranih i domaćih fizičkih osoba, a radi kupovine dionica «financijske institucije XY»;
- dvije strane fizičke osobe su u jednoj stranoj državi bili osuđeni za kaznena djela zlouporabe opojnih droga, a jedna osoba, također strani državljanin, bio je pred državnim odvjetnikom svoje države saslušavan radi sumnje na pranje novca, što je u daljnjoj istrazi, potvrđeno od strane Interpola;
- domaće fizičke osobe za koje je Ured zaprimio obavijest o sumnjivim transakcijama zajedno sa stranom fizičkom osobom osnovale su na području koje pokriva «financijska institucija XY» više trgovačkih društava registriranih za trgovinu i promet nekretnina;
- Ured je obaviješten od nadležnog regulatornog tijela da «financijska institucija XY» emitira dionice radi prikupljanja kapitala i preregistracije u banku“ (Ministarstvo financija, 2011:27).

Rezultati postupanja:

- „Budući da je postojala sumnja na nezakonit izvor sredstava koja su plasirana u hrvatski financijski sustav, dostavljena je Obavijest o sumnjivim transakcijama Državnom odvjetništvu i MUP-u na daljnje postupanje s prijedlogom za privremenom blokadom sumnjivih sredstava.
- «financijska institucija XY» preregistrirala se u banku izdavanjem dionica koje je otkupio većinski dioničar D.D. Sredstva iz ovog predmeta premašuju iznos od 5,6 milijuna EUR“ (Ministarstvo financija, 2011:27).

Slika 3. Slučaj „Financijska institucija“

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2011:28).

4.1.2. Slučaj „Peps“

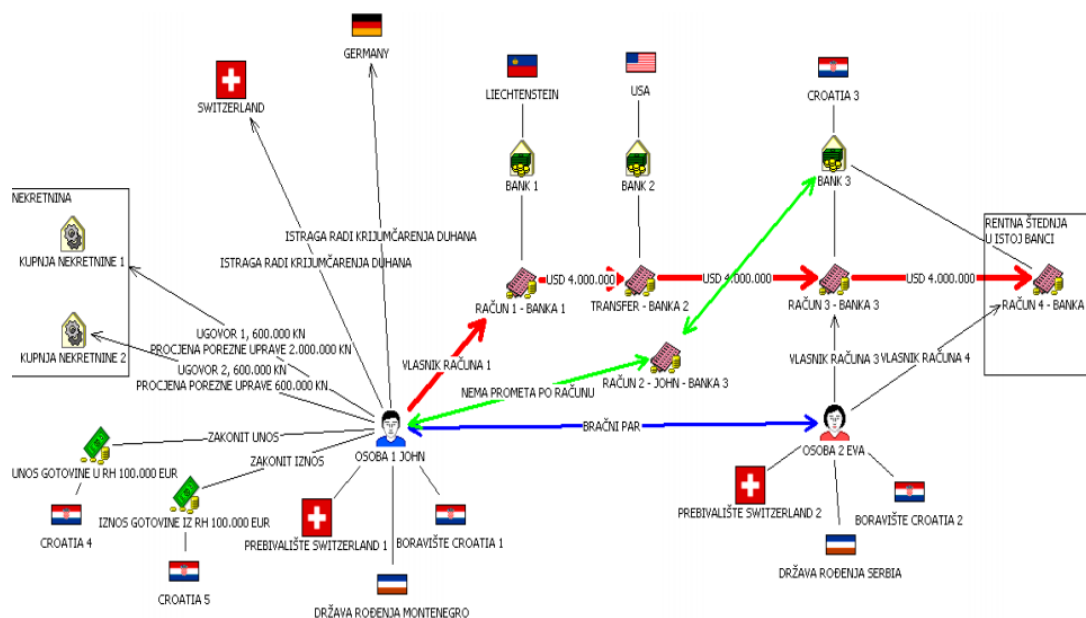
Karakteristike slučaja:

- „korištenje nerezidentnih osobnih računa,
- nemogućnost povezivanja transakcija s logičnom ekonomskom pozadinom,
- pozitivni rezultati provjere osoba putem stranih financijsko-obavještajnih jedinica i Interpol-a,
- nalogodavatelj transakcije je u dvije europske države pod istragom zbog pranja novca i krijumčarenja cigareta,

- treća europska država dostavlja obavijest da je osoba pritvorena, te se otvara mogućnost za međunarodnu kazneno pravnu pomoć“ (Ministarstvo financija, 2011:29).

Rezultati postupanja:

„Budući da je postoji direktna indicija da je novac doznačen u financijski sustav RH povezan s kriminalnim aktivnostima navedene fizičke osobe, Ured je dostavio Obavijest o sumnjivim transakcijama Državnom odvjetništvu RH i MUP-u na daljnje postupanje uz prijedlog za zamrzavanjem sredstava i traženje međunarodne kazneno pravne pomoći“ (Ministarstvo financija, 2011:29).

Slika 4. Slučaj "Peps"

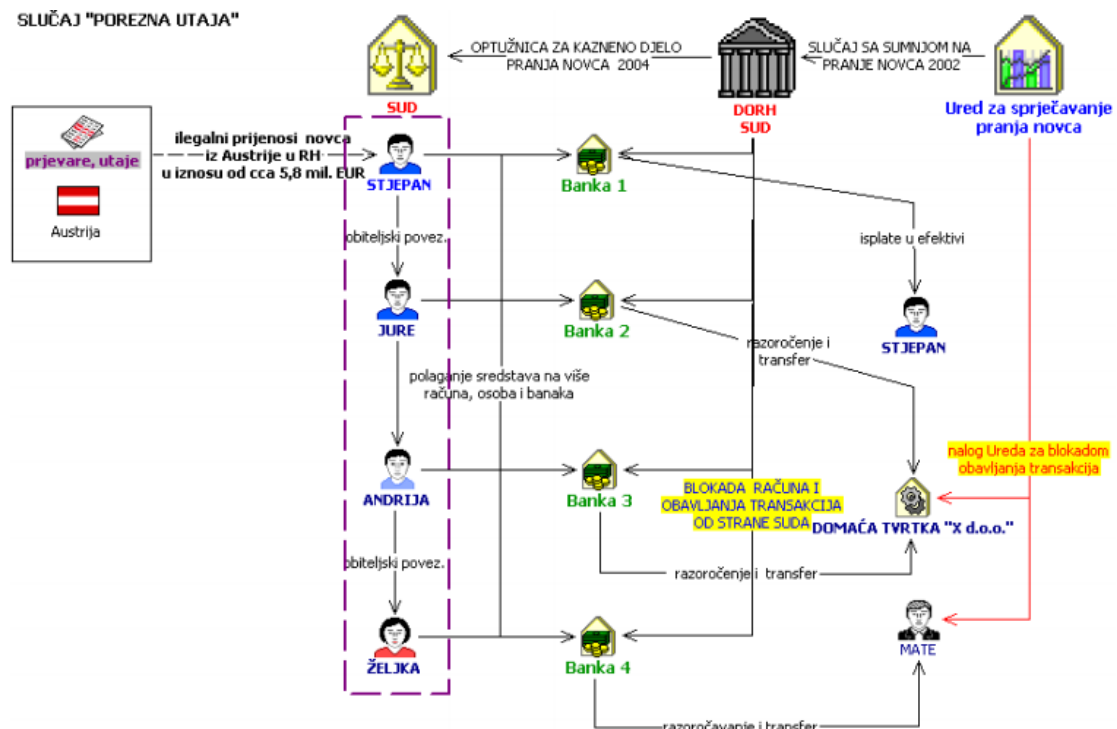
Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2011:29).

4.1.3. Slučaj „Porezna utaja“

Karakteristike slučaja:

- „polaganje gotovine u stranoj valuti po nalogu fizičke osobe, hrvatskog državljanina koja po računu nema redovitih primanja i nema poveznica s gospodarskim subjektima u RH, u korist računa više fizičkih osoba bez jasne ekonomske pozadine;
- učestala oročavanja i razoročavanja i korištenje i drugih oblika štednje;

- punomoć nad većem brojem deviznih računa različitih fizičkih osoba za koje je utvrđeno da su u bliskim rodbinskim vezama i da na računima imaju značajna novčana sredstva;
- učestalo obavljanje financijskih transakcija koje uključuju prijenose, gotovinske uplate nižih iznosa (usitnjavanje) u korist većeg broja računa;
- fizički prijenos novčanih sredstava bez prijave nadležnim carinskim tijelima“ (Ministarstvo financija, 2011:34).

Slika 5. Slučaj "Porezna utaja"

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2011:34).

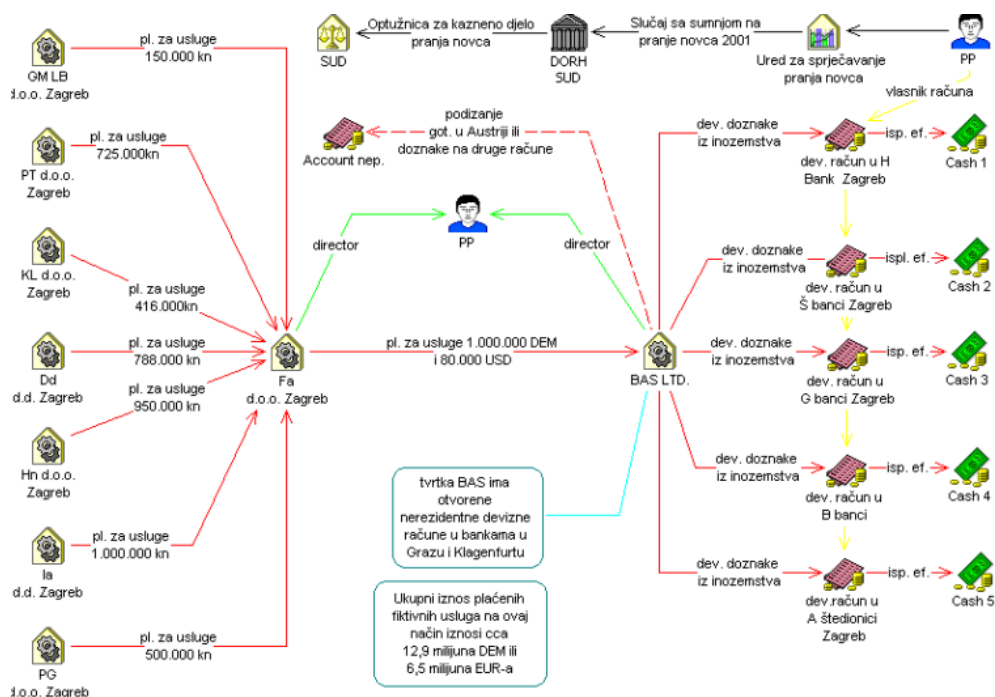
Rezultat postupanja:

- „utvrđeno da su sredstva potjecala od porezne utaje temeljem gospodarske aktivnosti koju je predmetna osoba obavljala u drugoj državi;
- Ured je izvršio privremenu obustavu izvršenja svih transakcija na 72 sata po svim računima predmetne fizičke osobe i s njom povezanih osoba u bankama u kojima su isti imali otvorene račune i istovremeno dostavio Obavijest o sumnjivim transakcijama Državnom odvjetništvu RH, s prijedlogom blokade sredstava na računima. Podignuta je optužnica za kazneno djelo pranja novca“ (Ministarstvo financija, 2011:34).

4.1.4. Slučaj „Graz“

Karakteristike slučaja:

- „veći broj doznaka u inozemstvo po nalogu domaće tvrtke i preko odgovorene osobe povezanih tvrtki u korist nerezidentnih računa offshore tvrtke otvorenog u drugoj državi;
- plaćanje usluga za koje postoji sumnja da nisu izvršene odnosno da se radi o plaćanju računa za fiktivne usluge;
- povezanost odgovorne osobe u domaćoj tvrtki s više gospodarskih subjekata u RH;

Slika 6. Slučaj "Graz"

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2011:35).

- veći broj priljeva iz istih banaka iz druge države u kojima je predmetna offshore tvrtka posjedovala nerezidentni račun, a koji priljevi su u popratnoj bankovnoj dokumentaciji označavani kao kreditni poslovi u korist računa tvrtki u kojoj je odgovorna osoba bila ista domaća fizička osoba“ (Ministarstvo financija, 2011:35).

Rezultat postupanja: predmet je proslijeđen nadležnim državnim tijelima na daljnje postupanje.

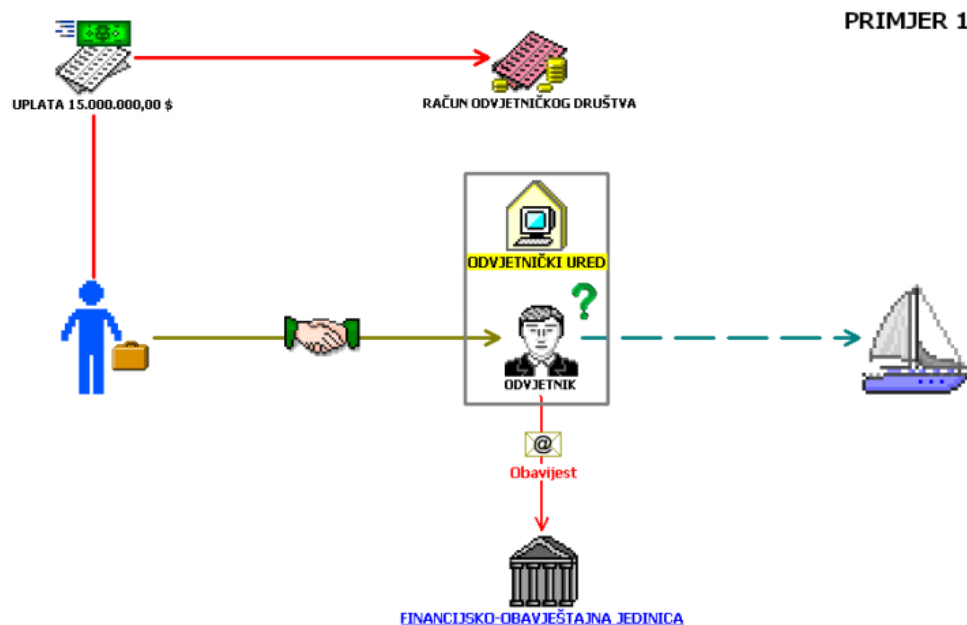
4.2. Primjeri iz inozemne prakse

Primjeri iz inozemne prakse podijeljeni su na 4 područja: slučajevi iz profesionalne djelatnosti, slučajevi vezani uz sektor osiguranja, slučajevi vezani uz sektor vrijednosnih papira te slučajevi vezani za nefinancijske sektore. Za svaki sektor bit će prikazan jedan primjer.

4.2.1. Slučajevi vezani uz profesionalne djelatnosti

Opis slučaja:

„Fizička osoba – pripadnik kriminalnog miljea s visokim prihodima angažira usluge jednog odvjetničkog društva, predstavlja se kao poslovni čovjek i obrazlaže da želi kupiti luksuzno plovilo. Odvjetničko društvo je slijedom toga angažirano da za klijenta pronade odgovarajući brod. Ista fizička osoba uplaćuje novčana sredstva, koja predstavljaju prihod stečen počinjenjem kaznenog djela u iznosu od 15 milijuna USD na račun odvjetničkog društva. U iznos je uključena i naknada za odvjetničku uslugu“ (Ministarstvo financija, 2011:36).

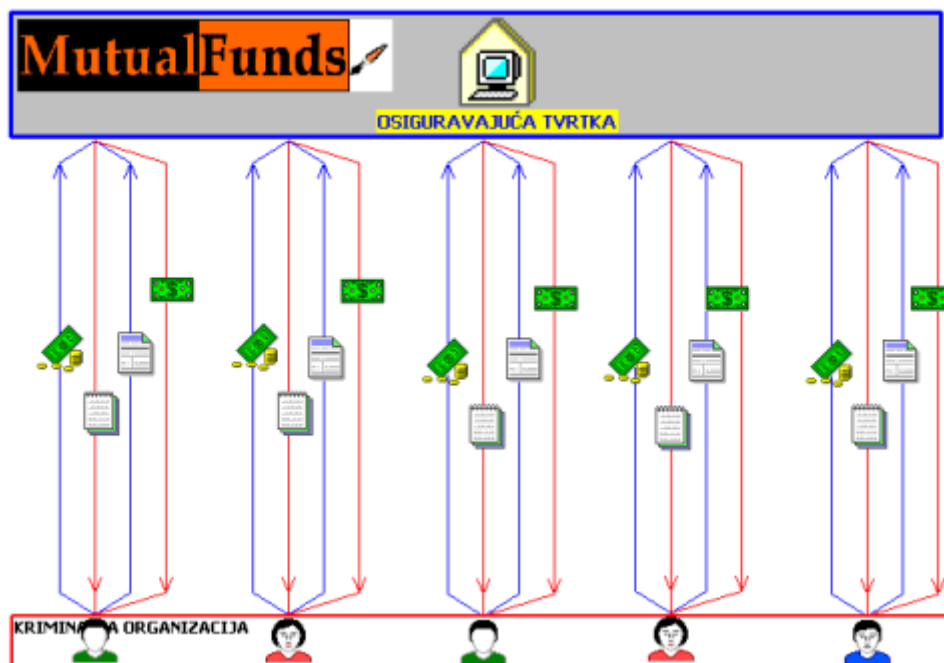
Slika 7. Primjer slučaja vezanog uz profesionalne djelatnosti

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2011:36).

Razlozi za sumnju: „ovlaštena osoba za sprječavanje pranja novca u odvjetničkom društvu transakciju je ocijenila sumnjivom zbog visokog iznosa, a također je putem tiskovina upoznata s navodima da je riječ o osobi koja se povezuje sa kriminalnim miljeom, te je o istome obavijestila financijsko-obavještajnu jedinicu u svojoj zemlji“ (Ministarstvo financija, 2011:36).

4.2.2. Slučajevi vezani uz sektor osiguranja

„Istragom u zemlji X, carinski službenici identificiraju kriminalnu organizaciju koja se bavi trgovinom opojnim drogama, a koja koristi sektor osiguranja kako bi oprala prihode stečene počinjenjem kaznenih dijela. Istražna tijela u nekoliko država identificiraju trgovce opojnim drogama koji peru novčana sredstva preko osiguravajuće tvrtke Z sa sjedištem u offshore financijskom centru. Osiguravajuća tvrtka Z nudi investicijske proizvode – uzajamne fondove čija je stopa povrata vezana s indeksima na vodećim svjetskim tržištima vrijednosnica, tako da police osiguranja predstavljaju investiciju. Vlasnici računa vrše nadoplatu police u gotovini, povlačeći i uplaćujući sredstva iz fonda i u fond za cijenu penala u slučajevima ranijeg povlačenja sredstava, sredstva se zatim elektroničkim putem ili putem čeka isplaćuju s računa

Slika 8. Primjer slučaja vezanog uz sektor osiguranja

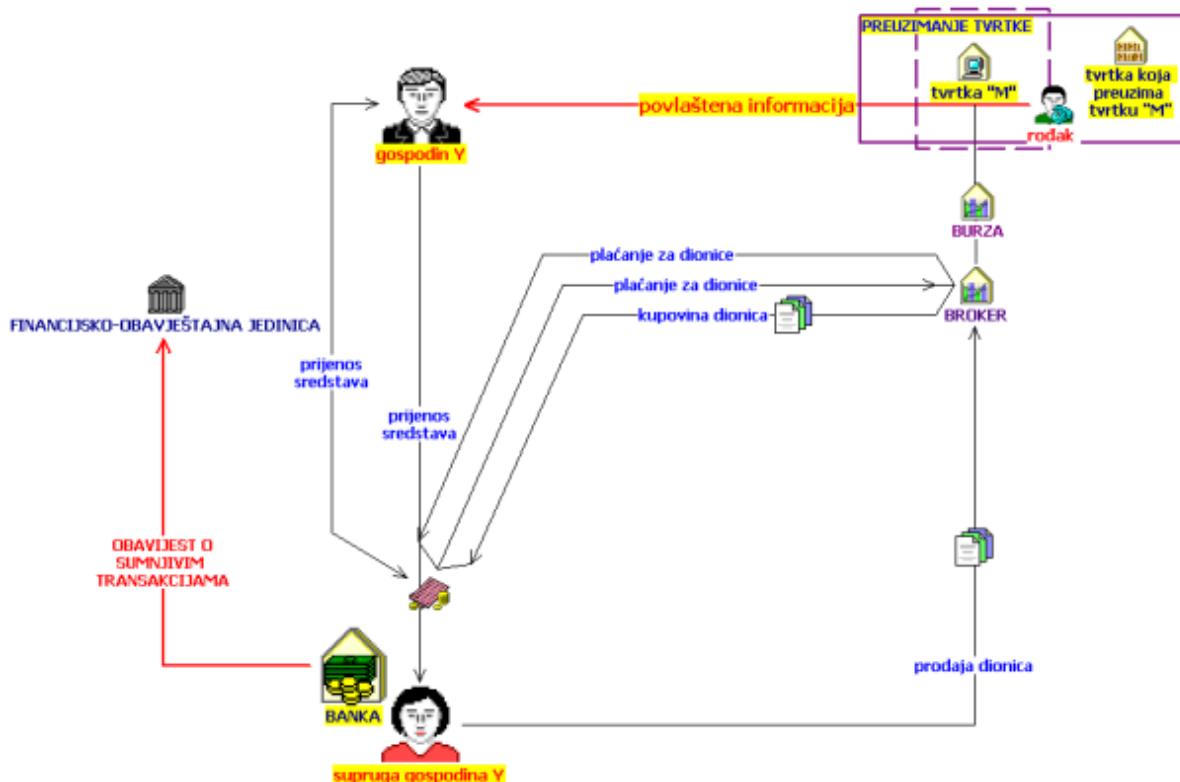
Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2011:42).

osiguravajućeg društva i na taj način se legaliziraju. Istragom je otkriveno da je na taj način oprano više od 29 milijuna USD od čega je više od 9 milijuna USD zaplijenjeno. Naknadno je temeljem zajednički provedene istrage carinskih službenika države Y koja zemlja je zemlja izvora opojne droge, i države Z, izdano nekoliko naloga za pretres i uhićenje, a vezano uz aktivnosti pranja novca koje su uključivale pojedince povezane sa osiguravajućim društvom Z“ (Ministarstvo financija, 2011:42).

4.2.3. Slučajevi vezani za sektor vrijednosnih papira

Opis slučaja:

„Gospodin «Y» raspolagao je povlaštenom informacijom o tvrtki «M» koja je bila uvrštena na burzi. Preko osobe zaposlene u tvrtki «M», a s kojom je bio u rodbinskoj vezi, gospodin «Y» saznao je da će uskoro biti izvršeno preuzimanje tvrtke «M». Kako ne bi privukao pažnju, izvršio je prijenos svojih novčanih sredstava na račun svoje supruge za koji je imao punomoć, a zatim kupio dionice tvrtke «M» prije objave o njenom preuzimanju. Plaćanje je izvršeno s računa supruge koja se u ovom slučaju pojavila kao kupac dionica. Banka je u okviru

Slika 9. Primjer slučaja vezanog za sektor vrijednosnih papira

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2011:46).

provođenja mjera dubinske analize uočila da se po računu «supruga gospodina Y» nisu nikada provodile transakcije povezane s kupovinom i prodajom vrijednosnih papira, te je bila iznenađena kada je utvrdila da su sredstva s računa gospodina «Y» bila prebačena na njen račun u tu svrhu. Izgledalo je kao da je supruga gospodina «Y» zapravo obavila transakcije u njegovo ime i korištenjem vlastitog računa zapravo nastojala prikriti transakcije koje su se odnosile na kupovinu dionica. Nakon preuzimanja tvrtke «M», vrijednost dionica je porasla, obavljena je prodaja dionica, a na račun supruge gospodina Y stigla su sredstva od prodaje. Gospodin Y

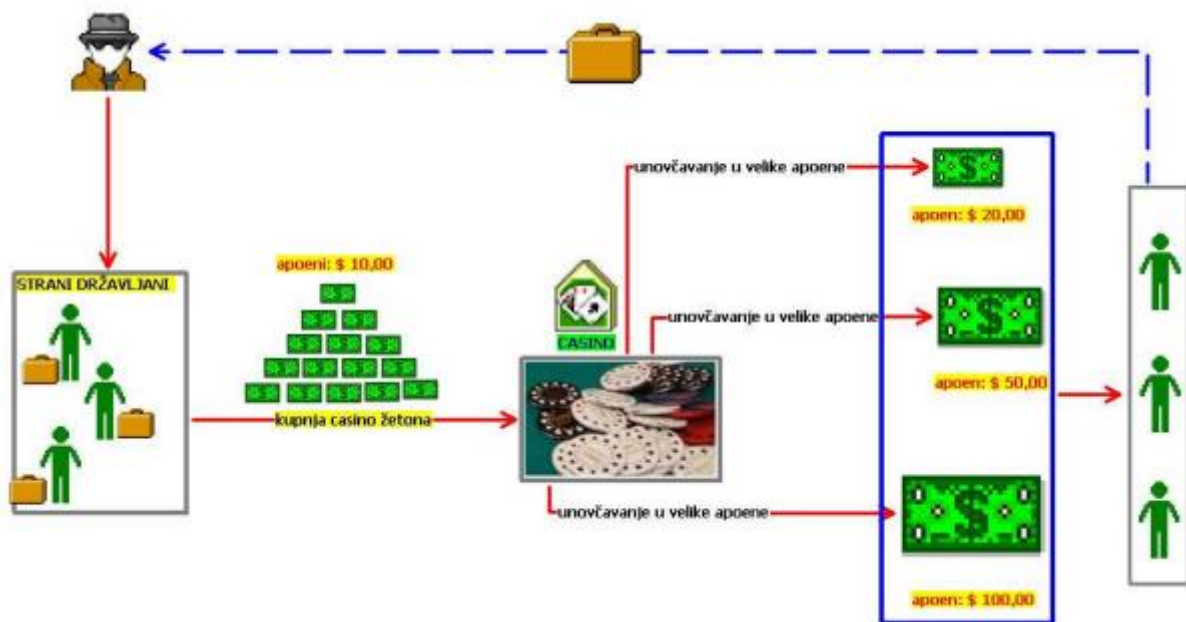
oprao je novac prebacivanjem sredstava dobivenih prodajom dionica tvrtke «M» na svoj vlastiti račun“ (Ministarstvo financija, 2011:46).

Razlozi za sumnju na pranje novca: „korištenje punomoći prilikom provođenja neobične transakcije koja ne odgovara saznanjima o stranci i prirodi transakcija obavljenih po računu, kupovina vrijednosnih papira ne odgovara profilu klijenta“ (Ministarstvo financija, 2011:46).

4.2.4. Slučajevi vezani za nefinancijski sektor

Opis slučaja:

„Grupa od tri strane fizičke osobe došla je u casino i kupila žetone s novčanicama malih apoena. Ne sudjelujući u nikakvom obliku casino igara iste večeri unovčavaju žetone tražeći isplatu u novčanicama većih apoena“ (Ministarstvo financija, 2011:48).

Slika 10. Primjer slučaja vezanog za nefinancijski sektor

Izvor: Izradio autor prema izvješću Ministarstva financija (2011:48).

Razlozi za sumnju: „korištenje više povezanih osoba, unovčavanje žetona uz zahtjev za isplatu u novčanicama različitih apoena od onih za koje su kupljeni žetoni“ (Ministarstvo financija, 2011:48).

5. RASPRAVA

Pranje novca i financiranje terorizma postali su široko rasprostranjen problem u svijetu. Kako napreduju financijski sustavi tako napreduju i razvijaju se tehnike i metode pranja novca i financiranja terorizma. Prema Bejaković (1997:462) kretanje kapitala pod utjecajem pranja novca može djelovati destabilizirajuće zbog integrativne prirode svjetskog financijskog tržišta. Problem koji nastaje u jednoj zemlji lako se može proširiti i na druge zemlje te tako uzrokovati velike posljedice na međunarodnoj razini. Prema grubim procjenama, godišnje se opere između 300 i 500 milijardi dolara. Također, Bejaković (1997:462) navodi kako organizirani kriminal može biti velika prijetnja međunarodnom miru i sigurnosti te za primjer daje slučaj američke intervencije u Panami s ciljem rušenja generala Noriega.

Pranje novca ima strahovito negativan utjecaj na sve sfere života. Treba spomenuti kako proces pranja novca ima razorne posljedice na realni i financijski sektor. One se mogu uočiti na makroekonmskoj, ali i na mikroekonomskoj razini. Također, pranje novca donosi sa sobom i negativne posljedice na društvo. John McDowell i Gary Novis (2001) ističu kako oprani novac trgovcima droge i oružja predstavlja gorivo za rad i širenje njihovih kriminalnih operacija. Iz tog razloga, vrlo je važno shvatiti značaj organizacija koje se bore protiv pranja novca i financiranja terorizma. Svakom uspješnom intervencijom tih organizacija smanjuje se financijska moć kriminalnih organizacija te tako slabi i njihovo poslovanje.

Mnogi ekonomski analitičari se slažu kako snažan financijski sustav (tržište kapitala, banke i ostale financijske institucije) predstavlja ključ ekonomskog rasta države. Financijski sustav osigurava da domaća štednja i strani kapital budu usmjereni prema investicijskim projektima koji doprinose razvoju. Bartlett (2002) u svom radu navodi aktivnost pranja novca povećava vjerojatnost da će institucija ili pojedinac biti pokradeni od strane korumpiranih službenika. Također, ako se sazna da su banka ili financijska institucija povezani s kriminalnim djelatnostima postoji mogućnost da će klijenti početi povlačiti svoja sredstva te uzrokovati propast institucije.

Kako je već navedeno, pranje novca ima štetan utjecaj na mikroekonmskoj i makroekonmskoj razini. Autori John McDowell i Gary Novis (2001) kao primjer šetnog utjecaja pranja novca na mikroekonomskoj razini u privatnom sektoru navode pizzeriju koja je služila kao front tvrtka za pranje novca (pizzerija je služila da bi sakrila profite od prodaje heroina). Front tvrtke imaju pristup ilegalnim sredstvima te imaju mogućnost prodavati svoje proizvode po cijeni nižoj od troškova proizvodnje. Može se zaključiti kako takve tvrtke imaju

kompetitivnu prednost u odnosu na tvrtke koje se financiraju putem financijskih tržišta te svojim poslovanjem dovode do propasti poslovanje tvrtki koje nemaju kriminalnu pozadinu. Treba naglasiti kako njima nije glavni cilj ostvariti profit već ostvariti da prljavi novac prikažu legalno stečenim.

Razne su posljedice pranja novca i na makroekonomskoj razini. Vandana Ajay Kumar (2012) navodi kako veliku prijetnju realnom sektoru predstavlja alokacija sredstava na način koji nije optimalan. Kriminalci ulažu sredstva u manje produktivne sektore te tako ugrožavaju ekonomski rast države. Kako je prethodno spomenuto, njima nije glavni cilj profit već sakriti ilegalnu prirodu novca stečenog prodajom droge, oružja ili slično. Autorica Vandana Ajay Kumar takve investicije naziva sterilnim investicijama i među njih ubraja: nekretnine, nakit, skupocjene automobile. Ona ističe kako takve investicije imaju karakteristike privlačne peračima novca: sigurna su investicija, potrebni su veliki iznosi novca, teško im je procijeniti pravu vrijednost te cijena može relativno brzo narasti. Navodi se i kako se uvozom luksuzne imovine ne stvara ekonomski rast niti povećava zaposlenost, a u nekim slučajevima može smanjiti domaće cijene te tako uzrokovati smanjenje profitabilnosti domaćeg gospodarstva.

Kao iznimnu prijetnju može se izdvojiti i reputacijski rizik. Država si ne smije dopustiti da dođe na crnu ili sivu listu FATF organizacije što bi značilo da se ne ispunjava standarde za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. Samim uvrštavanjem na tu listu, država gubi kredibilitet na svjetskom tržištu kapitala te postaje nesigurna za ulaganja. Strani investitori prestali bi ulagati svoja sredstva u razna poduzeća i projekte u takvoj državi, pa bi se time smanjili porezni prihodi i zaustavio ekonomski rast države. Jednom kada država postane nesigurna za ulagače na svjetskoj razini šteta će biti teško popravljiva.

Osim štete na ekonomskoj razini, pranje novca loše utječe i na društvo. John McDowell i Gary Novis (2001) ističu prodaja droge i oružja dovodi do povećane državne potrošnje na organe zakona, odnosno na policiju i agencije za suzbijanje droge. Povećavaju se i izdaci za zdravstveni sustav. Na primjer, droga uzrokuje ozbiljne zdravstvene posljedice ovisnicima, a ilegalna prodaja oružja dovodi do raznih sukoba koji rezultiraju ozljedama. Ozljede izazvane oružjem i ovisnici zahtijevaju zdravstvenu skrb i tako povećavaju troškove. Na kraju, pranje novca preusmjerava ekonomsku snagu građana i vlade prema kriminalcima.

U Republici Hrvatskoj ključnu ulogu u sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma ima zakonski okvir te institucije koje se bave navedenim područjima. Zakonski okvir predstavljaju Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19)

te pripadajući pravilnici navedeni u uvodu rada. Institucije zadužene za problem pranja novca u Republici Hrvatskoj su Ured za sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma i obveznici Zakona (NN 108/17, 39/19) koji moraju prijavljivati sumnjive transakcije. Temeljna funkcija Ureda za sprječavanje pranja novca je „zaprimanje obavijesti o sumnjivim transakcijama od obveznika (banke i dr.), njihova analiza radi provjere razloga za sumnju u pranje novca, te obavještavanje nadležnog tijela o transakcijama i analizama koje su potvrdile razloge za sumnju u pranje novca“ (Bolta, 2010:132).

Kako je Republika Hrvatska dio Europske unije, potrebno je obratiti pažnju i na Uredbu (EU) 2015/847. Europska unija problemima pranja novca i financiranja terorizma pristupa vrlo ozbiljno. Vijeće Europske unije i Europski parlament svjesni su štetnog utjecaja pranja novca i financiranja terorizma na stabilnost i integritet financijskog sustava Europske unije te su, stoga, donijeli Uredbu (EU) 2015/847. U članku 1. Uredba (EU) 2015/847 navodi kako se „Uredbom utvrđuju pravila o informacijama o platiteljima i primateljima koje su priložene prijenosima novčanih sredstava u bilo kojoj valuti radi sprečavanja, otkrivanja ili istraživanja pranja novca ili financiranja terorizma, kada barem jedan od pružatelja platnih usluga uključenih u prijenos novčanih sredstava ima poslovni nastan u Uniji“. Također, člankom 2. stavkom 1. Uredbe (EU) 2015/847 navodi se područje primjene:“ Ova se Uredba primjenjuje na prijenose novčanih sredstava u bilo kojoj valuti koje je poslao ili primio pružatelj platnih usluga ili posrednički pružatelj platnih usluga s poslovnim nastanom u Uniji“. U 2. poglavlju Uredbe (EU) 2015/847 određene su obveze pružatelja platnih usluga. Obveze platiteljeva pružatelja platnih usluga podrazumijevaju prikupljanje podataka o imenu platitelja, platiteljev broj računa za plaćanje, adresu platitelja, broj službenog osobnog dokumenta, identifikacijski broj klijenta ili datum i mjesto rođenja. Moraju se priložiti i ime primatelja te broj računa primatelja. Prikupljeni podaci čuvaju se do 5 godina i obrađuju se isključivo za potrebe sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma. Pružatelji platnih usluga dužni su osigurati zaštitu podataka.

Proces otkrivanja pranja novca počinje zaprimanjem obavijesti o sumnji na pranje novca od strane obveznika Zakona. Tada Ured koristi podatke policije o ranije kriminalistički istraživanim osobama i kaznenim prijavama kako bi potvrdilo sumnju. Sva državna tijela su dužna dostaviti podatke Uredu u roku od 15 dana od zaprimanja zamolbe, te će u slučaju kašnjenja biti novčano kažnjena odgovorna osoba u državnom tijelu. Nakon potvrde o sumnji na pranje novca ili financiranje terorizma, Ured dostavlja podatke nadležnim tijelima. U cijelom ovom procesu najbitnija je kvalitetna suradnja između institucija i njihova pravodobna reakcija.

Budimir (2020) ističe kako proces pranja novca ima slabe točke, odnosno faze u kojima ga je lakše otkriti. Jedna od tih slabih točaka je faza ulaska gotovine u financijski sustav, tada „perači novca uglavnom pokušavaju položiti velike sume novca na račun, a to je jako teško zakonito učiniti“ (Budimir, 2020:63). Također, među slabe točke ubrajaju se i doznake u financijski sustav te prekogranično prebacivanje gotovine. Isti autor tvrdi kako otkrivanja slučajeva pranja novca sa sobom donosi višestruku korist. Osim brojnih uhićenja i oduzimanja ilegalno stečenog novca i imovine, postoji mogućnost i razbijanja kriminalne organizacije. Ipak, ističe kako većina slučajeva pranja novca prolazi neprimijećena, a velike operacije donose sa sobom i velike posljedice na cijelu ekonomiju države.

Iz analize ključnih pokazatelja u radu Ureda može se primijetiti kako Hrvatska nije izložena problemu financiranja terorizma, no problem pranja novca je nužno iskorijeniti, odnosno smanjiti rizik od njegove pojave. Iako su pranje novca i financiranja terorizma slični procesi, oni nemaju isti cilj. Pranje novca ima za cilj profit, dok financiranje terorizma ima razne ideološke razloge. Također, pranje novca ima za cilj prljavi novac pretvoriti u čisti, dok je kod financiranja terorizma obrnuta situacija, čisti novac se pretvara u novac namijenjen financiranju terorizma.

6. ZAKLJUČAK

Pranje novca je proces kojim se novac stečen kriminalnim aktivnostima pokušava prikazati legalnim. Navedeno se postiže kroz tri faze koje se znaju preklapati: polaganje, oplemenjivanje i integracije. Razni su načini na koje se taj proces može provesti, a sve te metode mogu se podijeliti na metode pravnih osoba i metode fizičkih osoba. Metodologija kod fizičkih osoba nešto je jednostavnija nego kod pravnih osoba, no sve metode imaju zajednički cilj.

Problem pranja novca vrlo je ozbiljan. Njime se bavi Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19). Obveznici tog Zakona dužni su provoditi određene mjere. U njihovu radu nadziru ih HNB, HANFA, Financijski inspektorat i Porezna uprava. Svaka institucija zadužena je za određene obveznike Zakona. Ključna je suradnja tih tijela s Uredom za sprječavanje pranja novca. Ured je zadužen za dostavljanje slučajeva nadležnim tijelima. U svakoj godini promatranja broj dostavljenih slučajeva se kretao oko brojke od 250 slučajeva godišnje. Većina slučajeva bila je vezana za pranje novca, a tek njih par za financiranje terorizma. Iz toga se može zaključiti kako je rizik od financiranja terorizma u RH mali u odnosu na rizik od pranja novca. Kroz analize i objave, moguće je uočiti kako je bankarski sektor najviše izložen riziku pranja novca što potvrđuje i tablica s popisom obveznika prijavitelja slučajeva sa sumnjom na pranje novca i financiranje terorizma. U preko 50% slučajeva obveznik prijavitelj bila je kreditna institucija. Od svih kreditnih institucija koje su prijavljivale sumnjive slučajeve, njih preko 90% bile su banke. Kako je financijski sustav u RH bankocentričan i bankarskih usluga ima puno opisana pojava je i logična. Dodatno, potrebno je uložiti u obrazovanje službenika kako bi znali prepoznati slučajeve koji bi mogli upućivati na pranje novca.

Kako bi se lakše utvrdio stvarni identitet vlasnika te povećala učinkovitost sustava sprječavanja pranja novca, Zakonom o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma (NN 108/17, 39/19) donesen je Pravilnik o Registru stvarnih vlasnika (NN 53/2019). U njemu se nalaze ključni podaci o stvarnim vlasnicima pravnih subjekata, ali je ostalo nedovoljno definirano i jasno uređen pojam stvarnog vlasnika. Kako navodi (Biluš, 2019:129) „stvarni vlasnik stranke jest svaka fizička osoba (osobe) koja je konačni vlasnik stranke, ili kontrolira stranku, ili na drugi način njome upravlja i/ili fizička osoba (osobe) u čije se ime provodi transakcija, uključujući onu fizičku osobu (osobe) koja izvršava krajnju učinkovitu kontrolu nad pravnom osobom ili pravnim uređenjem“.

Financiranje terorizma predstavlja proces sličan pranju novca uz jednu bitnu razliku. Kod financiranja terorizma, novac ne mora nužno biti stečen kriminalnim radnjama. Iako ne mora biti stečen kriminalnim aktivnostima, najčešći izvor novca za financiranje terorizma su prodaje droge i oružja. Osim putem kriminalnih aktivnosti, financiranje terorizma se zakonitim putem može odvijati preko raznih humanitarnih i društvenih organizacija, samofinanciranjem i putem zakonitih poslovnih aktivnosti. Kada se financiranje terorizma odvija zakonitim putem, čist novac se pretvara u prljavi novac. Taj proces, suprotan od pranja novca, naziva se „*black washing*“.

Naposljetku, važno je razumjeti posljedice koje donosi pranje novca. Šteta za financijski sustav kroz izbjegavanje poreza, nezakoniti odljev sredstva u inozemstvo i dovođenje trgovačkih društava u stečaj je ogromna. Sve navedeno utječe i na proračunske stavke pa tako i na svakog pojedinog poreznog obveznika te stanovnika države. Teško je procijeniti ukupnu štetu procesa pranja novca i financiranja terorizma, ali moguće je zaključiti kako negativno utječe na sve sfere države i čovjeka.

Literatura

1. Akrap, M., Kusić, I. (2019). Provedba Zakona o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma kroz porezni nadzor. *Pravo i porezi*. br. 11/19., str. 72.-77.
2. Ajay Kumar, V. (2012). Money Laundering: Concept, Significance and its Impact. *European Journal of Business and Management*, Vol. 4, br. 2, str. 113.-119., dostupno na: <https://core.ac.uk/download/pdf/234624157.pdf> (pristupljeno: 7.9.2022.)
3. Bartlett, B. (2002). Economic Research Report: The Negative Effects of Money Laundering on Economic Development, dostupno na: https://waleolusi.files.wordpress.com/2013/05/the-negative-effects-of-money-laundering-on-econom.pdf?fbclid=IwAR1NG88IIYuM0qPGHdDI0rBkBfmYMsMvTYj5vzlrX_SySTqzOBn1e6nSUE (24. 8. 2022.)
4. Bejaković, P. (1997). Pranje novca. *Financijska praksa*, Vol. 21, str. 461.-466.
5. Bilas, V., Grgić, M., (2008). Međunarodna ekonomija. Zagreb : Lares plus.
6. Biluš, A. (2019). Promjene u sustavu sprječavanja pranja novca i financiranju terorizma. *RRIF*. lipanj 2019, str. 127.-130.
7. Bolta, D. (2010). Suradnja i razmjena podataka između Ureda za sprječavanje pranja novca i kriminalističke policije/ državnog odvjetništva, *Policija i sigurnost*, br. 2, str. 131.-142.
8. Budimir, N. (2020). Pranje novca kao savremeni fenomen - pojam, faze i sprječavanje pranja novca, *Seriya B: Društvene i humanističke nauke*, Vol. 3, br. 1, str. 58.-70.
9. Cindori, S. (2010). *Sustav sprječavanja pranja novca*. Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
10. Crnković, L., Mijoč, I., Mahaček, D. (2010). *Osnove revizije*. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku.
11. Dremel, N., (2021). Dubinska analiza stranke u sprječavanju pranja novca. *RRIF*. prosinac 2021., str. 190.-201.
12. Dremel, N., (2020). Sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma. *RRIF*. prosinac 2020., str. 225.-238.
13. Đokić, S. (2017). *Kriminalističko istraživanje kaznenog djela pranja novca*, magistarski rad, Rijeka, dostupno na: <https://repository.ricent.uniri.hr/islandora/object/ricent%3A28/datastream/PDF/view> (pristupljeno: 7.9.2022.)

14. Europski parlament, Vijeće Europske Unije, (2015). Uredba (EU) 2015/847, *Službeni list Europske Unije*, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/Ž/PDF/?uri=CELEX:32015R0847&from=ET> (26. 8. 2022.)
15. FATF, (2021). *Money laundering*, dostupno na: https://www.fatf-gafi.org/faq/money_laundering/#d.en.11223 (pristupljeno: 24. 8. 2022.)
16. Giunio, M. (1998 a). Mjere za sprječavanje pranja novca, *Slobodno poduzetništvo*, vol. 8., br. 5, 1998., str. 40.-48.
17. Giunio, M. (1998 b). Prevencija i sankcija pranja novca, *Pravo u gospodarstvu*, vol. 37., br. 3, 1998., str. 367.-379.
18. Heršak, G. B. (1993). Pranje novca i policija, *Policija i sigurnost*, 2 (3-4).
19. Iljkić, D. (2015). Pranje novca u domaćem i stranom zakonodavstvu, *Financiranje i pravo*, 3 (1), str. 37.-58.
20. Katušić-Jergović, S. (2007). Pranje novca (pojam, karakteristike, pravna regulativa i praktični problemi), *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu* (Zagreb), Vol. 14, br. 2, str. 619.-642.
21. Kramarić, I. (1996). O pravnim aspektima pranja novca, *Odvjetnik*, Vol. 69, br. 3-4. str. 109.-120.
22. McDowell, J., Novis, G. (2001). The consequences of money laundering and financial crime, *Economic perspectives*, vol. 6, br. 2, 2001., str. 4.-6.
23. Ministarstvo financija, (2016). *Nacionalna procjena rizika od pranja novca i financiranja terorizma u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 2016. dostupno na: https://hupis.hr/upload_data/site_files/59343865835331692636812057_nacionalna-procjena-rizika-od-pranja-novca-i-financiranja-terorizma-u-republici-hrvatskoj.pdf (pristupljeno: 24. 8. 2022)
24. Ministarstvo financija, (2020). *Nacionalna procjena rizika od pranja novca i financiranja terorizma u Republici Hrvatskoj s akcijskim planom za smanjenje identificiranih rizika*, Zagreb, 2020., dostupno na: https://mfin.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/sprjec_pranja_novca/akcijski_plan//Nacionalna%20procjena%20rizika%20od%20pranja%20novca%20i%20financiranja%20terorizma.pdf (pristupljeno: 24. 8. 2022)
25. Ministarstvo financija, (2021). Ured za sprječavanje pranja novca, dostupno na: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/ured-za-sprjecavanje-pranja-novca/143> (pristupljeno: 24. 8. 2022)

26. Mrčela, M., Poretti, P., Vuletić, I. (2020). Uloga javnog bilježnika u sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma, *Javni bilježnik*, Vol. 14., br. 47, str. 31.-51.
27. Narodne novine, (2020). *Zakon o sprječavanju pranja novca i financiranja terorizma*, 2020., dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/117/Zakon-o-sprje%C4%8Davanju-pranja-novca-i-financiranju-terorizma> (pristupljeno: 24. 8. 2022)
28. Narodne novine, (2019). *Pravilnik o obavještavanju Ureda za sprječavanje pranja novca o gotovinskoj transakciji u vrijednosti od 200.000 kuna i većoj*, 2019., dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_1_7.html (pristupljeno: 24. 8. 2022)
29. Narodne novine, (2019). *Pravilnik o Registru stvarnih vlasnika*, 2019., dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_05_53_1016.html (pristupljeno: 24. 8. 2022)
30. Orlović, A. (2013). *Gospodarski kriminalitet u Hrvatskoj*. Split.
31. Piplica, D. (2020). *Krivudavi gospodarski tijekovi (gospodarski kriminalitet)*, „Redak“ d.o.o. Split, 2020.
32. Proklin, P. (2002). Pranje novca i prijevare : novi izazovi u računovodstvu i reviziji. *Ekonomski vjesnik*
33. Raković, M. (2008). Pranje novca: Kako ga iskorijeniti?, *Tranzicija*, vol. 10, br. 21.-22., str. 169.-180.
34. Toth, M. (2020). *Metodologija istraživačkog rada za stručne studije*, Velika Gorica: Veleučilište Velika Gorica, dostupno na: <https://www.vvg.hr/app/uploads/2020/03/METODOLOGIJA-ISTRA%C5%BDIVA%C4%8CKOG-RADA-ZA-STRU%C4%8CNE-STUDIJE.pdf> (pristupljeno: 8.9.2022.)
35. Ured za sprječavanje pranja novca. (2020). *Godišnje izvješće Ureda za 2019. godinu*, Zagreb, 2020., dostupno na: <https://mfin.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo//Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202019.%20godinu.pdf>(pristupljeno: 24. 8. 2022)
36. Ured za sprječavanje pranja novca. (2019). *Godišnje izvješće Ureda za 2018. godinu*, Zagreb, 2019., dostupno na: <https://mfin.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/o-ministarstvu/ustrojstvo//Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202018.%20godinu.pdf> (pristupljeno: 24. 8. 2022)
37. Ured za sprječavanje pranja novca. (2018). *Godišnje izvješće Ureda za 2017. godinu*, Zagreb, 2018., dostupno na: <https://mfin.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/o->

[ministarstvu/ustrojstvo//Godisnje%20izvjesce%20o%20radu%20Ureda%20za%202017.%20godinu.pdf](#) (pristupljeno: 24. 8. 2022)

38. Ured za sprječavanje pranja novca. (2012). *Tipologija financiranja terorizma (primjeri iz inozemne prakse)*, Zagreb, 2012., dostupno na: https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/sprjec_pranja_novca/Tipologije%20FT-HR.pdf (pristupljeno: 24. 8. 2022)
39. Ured za sprječavanje pranja novca. (2011). *Tipologija pranja novca (primjeri iz tuzemne i inozemne prakse)*, Zagreb, 2011., dostupno na: https://mfin.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/sprjec_pranja_novca/Tipologije%20PN-HR.pdf (pristupljeno: 24. 8. 2022)
40. Velaj, H. (2020). Promjene u Registru stvarnih vlasnika i sustavu sprječavanja pranja novca i financiranja terorizma nakon 1. siječnja 2020. godine. *Pravo i porezi*, br 1/20., str. 77.-83.

Popis tablica

Tablica 1. Ranjivost bankarskih proizvoda	15
Tablica 2. Ranjivost financijskih instrumenata	16
Tablica 3. Ranjivost životnih osiguranja	17
Tablica 4. Ranjivost ostalih financijskih institucija	17
Tablica 5. Ukupni promet i broj prijava po financijskoj instituciji	18
Tablica 6. Ranjivost nefinancijskog sektora	19
Tablica 7. Ukupan promet i broj prijava po sektoru	19
Tablica 8. Ključni pokazatelji u radu Ureda za sprječavanje pranja novca	27
Tablica 9. Broj otvorenih slučajeva.....	28
Tablica 10. Procijenjeni troškovi terorističkih operacija	Error! Bookmark not defined.

Popis slika

Slika 1. Mapa rizika	13
Slika 2. Ranjivost na nacionalnoj razini	14
Slika 3. Slučaj „Financijska institucija“	33
Slika 4. Slučaj "Peps"	34
Slika 5. Slučaj "Porezna utaja"	35
Slika 6. Slučaj "Graz"	36
Slika 7. Primjer slučaja vezanog uz profesionalne djelatnosti	37
Slika 8. Primjer slučaja vezanog uz sektor osiguranja	38
Slika 9. Primjer slučaja vezanog za sektor vrijednosnih papira	39
Slika 10. Primjer slučaja vezanog za nefinancijski sektor	40